

פרשת השבוע "ענייני הפסח-פרשת אחרי" (ובו י"ג עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

ניגון "שלנו" סיפור מיוחד לחג הפסח. מאת הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א

(א) אם אכל את המצה ומרור האם יש את חיוב סיפור יציאת מצרים?

"בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך".

שהיו מסובים וכו', והיו עסוקים בהלכות הפסח כל הלילה עד קרות הגבר, כיון שעלה עמוד השחר הגביהו מלפניהם ונועדו והלכו להן לבית המדרש". ונראה דמה שכתוב בתוספתא 'הגביהו מלפניהם' היינו שהגביהו את הקערה שבה המצות מעל השולחן. ומבואר בזה דמצות סיפור הוא על מצה ומרור בעת שמונחים לפניו דאם לאו הכי אמאי הוצרכה הקערה להיות מונחת על השולחן כל זמן הסיפור? אלא ברור שזה שייך לעצם הסיפור, ולפיכך בעת שסיימו בהלכות סיפור יציאת מצרים הגביהו מלפניהם את הקערה, עכת"ד מרן הגר"ז.

והנה לפי פירוש זה מונח בעצם דברי התוספתא שקיום מצות סיפור יציאת מצרים אינה תלויה בעצם קיום מצוות מצה ומרור, דהרי ודאי את אכילת המצה והמרור קיימו בזמנו קודם חצות, ואם בהא לחוד תלי כבר לא היה כל עניין להותיר את הקערה על השולחן, אלא ודאי עצם מציאות המצה והמרור על השולחן חשיבא מונחים לפניך.

ונראה להביא עוד ראיה, דאף לאחר קיום מצות מצה ומרור איכא קיום מצות הסיפור מהגמ' דפסחים (דף ל"ו ע"א) מהא דמצה נקראת 'לחם עוני' לחם שעונים עליו דברים הרבה, ופרש"י ז"ל "שגומרים עליו את הלל ואומרים עליו הגדה" עכ"ל.

וממה שכתב רש"י שגומרים עליו את ההלל, מוכח דקאי בחציו השני של ההלל שאומרים אחר כל האכילה, ומכל מקום נכלל בגדר שעונים עליו דברים הרבה, הרי לנו שאין זה תלוי בעצם קיום המצוה של מצה ומרור, אלא עצם מציאות המצה והמרור שמונחים לפניו על השולחן הוי בכלל מונחים לפניך ומקיימים שפיר בזה את מצות סיפור יציאת מצרים

יש לעיין מה הילפותא שנלמדת מ"בעבור זה"? האם זה לימוד על עצם הזמן אימתי יאמרנו, ובא לומר דכפי שהתברר זמן מצה ומרור שהוא בלילה, כמו כן התחדש שצריכים לספר את יציאת מצרים בלילה וליכא נפקמ"נ עם זה עם מצות ומרור, או שנאמר כאן דין בעצם סיפור יציאת מצרים שנאמר רק על מצות ומרורים ואין לו כל שייכות עם עצם הזמן (שהוי רק תוצאה).

ומרן הגר"ז הלוי זי"ע הכריע דעיקר מצות יציאת מצרים הוא לספר בעת שמצה ומרור מונחים לפניך ואין זה ילפותא לעצם זמן אמירתה. ולפיכך אמרו בגמ' פסחים (דף ל"ו ע"א) דמצה נקראת 'לחם עוני' לחם שעונים עליו דברים הרבה והכוונה שיאמרו עליו ממש דברים הרבה, דהוא סיפור יציאת מצרים. ונסתפק מרן הגר"ז הלכה למעשה, אם קודם שהתחיל את סיפור יציאת מצרים כבר אכל את המצה ומרור אם יצא ידי חובת סיפור יציאת מצרים, דלכאורה נראה היה לומר דאם כבר קיים את מצות אכילת מצה ומרור תו לא נקרא מונחים לפניך עכת"ד.

ומרן הגרמ"ד הלוי זי"ע העיר דהנה ב"אורחות חיים" ובכלבו כתוב וז"ל "אך כל המספר ביציאת מצרים אחר אכילתו, הרי זה משובח" וצ"ב מה שכתב 'אחר אכילתו' ולכאורה לפי דברי מרן אפשר לומר דכוונתם לומר דאע"פ דאחר אכילת מצה ומרור הרי ליכא "מונחים לפניך" וליכא תו לסיפור יציאת מצרים דמה עניין לומר אחי"ז? ע"ז חידשו דאפילו הכי אף לאחר אכילתו איכא מצוה, ומכל מקום אין זה רק בגדר משובח ואין זה עיקר המצוה, דעיקר המצוה צריכה להתקיים רק בעת שמצה ומרור מונחים לפניך.

ומרן הגר"ז הלוי זי"ע ביאר על פי יסוד דבריו את דברי התוספתא בפסחים (סוף פרק י') "מעשה בר"ג וזקנים

הימים עמדו בבני אדם נביאי שקר ואמרו שהאל-ציווה ואמר להם עבדו כוכב פלוני וכו', כיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו וכו' יעווי"ש.

וצ"ב למה האריך הרמב"ם לומר כל השתלשלות התהוות הע"ז, למאי נפקמ"נ (דהרי אין הרמב"ם ספר היסטוריה אלא ספר דינים) ועל כן נראה לומר שבא בזה לספר לנו יסוד גדול מאד בהלכות דעות, כי ע"ז לא התהוותה משטות של בני אדם שנטו לעבוד עץ ואבן בלי דעת, אלא אדרבה תחילתה באה מתוך 'כוונות לשם שמים' כפי שכתב הרמב"ם ז"ל שסברו לומר שזהו רצון השי"ת והוא כבודו של מלך, אלא שבלי השגחה הגיעו מזה רחמנא לצלן עד כדי לעבוד ע"ז.

[כך יכול להיות בכל דור ודור ששייך להגיע לידי עבודה זרה ממש על פי טעות של גדולים מאד שעלולים לטעות ולפיכך צריכים להשים לב לכל מעשה ופרט כדי שחלילה וחס לא נגיע לטעות של דור אנוש].

ולפי"ז שפיר מובן מהו כאן השבח, דוודאי שבח גדול היה לעם ישראל שהגיעו למעלה זו שקרבנו המקום לעבודתו ועזבו את האלילים ולא הלכו בטעות הזו עוד, אף ע"פ שהיו הרבה חכמים ונבונים שנפלו בתוך פח יקוש זה, ואכן לפי זה יש להודות לה' יתברך שעומדים אנו בכל הניסיונות שעלולים להתרחש בכל דור ודור, ויש להתפלל לסי"ד על כך.

ג) השייכות של ההצלה הניסית בכל הדורות לסיפור יציאת מצרים.

"אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם"

הנה כל סדר ההגדה הוא בעניין הניסים שהקב"ה עשה עם בני ישראל במצרים והיציאה משם, ויש להבין לפי זה מה השייכות של ההצלה של עם ישראל מכל הצרות לסיפור יציאת מצרים? וביאר בזה מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זי"ע על פי הכתוב במלאכי (פ' ג' פס' ו') כי אני ה' לא שניתני ואתם בני יעקב לא כליתם" ולמדו מינה בגמ' ב"ב (דף קט"ו ע"ב) "גמירי דלא כלה שבטא", ופרשב"ם ד"מהאי פסוק ילפינן ליה (דכל בני יעקב בתורת שבטים נמי לא כלים) כלומר הקב"ה נתן לבני ישראל הבטחה שכל כלל ישראל לא יכלה, אבל ההבטחה אינה רק לכלל אלא אף לכל שבט מבני ישראל קיים הכלל הזה (ואף אם עשרת השבטים אבדו ואין להם חלק לעולם הבא ולכאורה זה בגדר כליה יש לומר דמכל שבט נותרו מעטים שמקיימים את השבטים ויש רבים שיודעים ששייכים לשבטים אלו) והדברים יתבארו היטב עם מה שביאר ה"בית הלוי" סוף פרשת ויגש (ד"ה גם עוד) וז"ל "וזהו גם כן כונת חז"ל שאמרו שהקב"ה שיתף שמו עם ישראל ונתנו משל ע"ז למפתח שחשש בעליו שלא יהיה נאבד וקשר לו שלשלת, כך הקב"ה שיתף שמו עם ישראל

(ואולי לא לעיקר המצוה רק בגדר משובח, כפי שנאמר בכלבו ובאורחות חיים ודו"ק היטב).

והנה ברמב"ם ספר המצות (מצוה קנ"ז) כתב וז"ל "הוא שציוונו לספר ביציאת מצרים בליל ט"ו מניסן בתחילת הלילה כו', כלומר מתחילת הלילה אתה מספר" עכ"ל.

וצ"ב מהו הזמן דתחילת הלילה. ולפי מה שנאמר לעיל אפשר לומר בכונת הרמב"ם דסיפור יציאת מצרים היא המצוה הראשונה בלילה וקודמת למצה ומרור ומשום דעיקר סיפור יציאת מצרים כל זמן שלא אכל את כזית מצה ומרור, אבל לאחר מיכן ליכא לעיקר חיוב יציאת מצרים ורק הוי גדר של הרי זה משובח וכמו שנתבאר ודו"ק היטב.

ב) "מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו למקום". - המעלה המיוחדת בעזיבת ע"ז.

מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זי"ע תמה לפני אביו מרן הגר"ז הלוי זי"ע על מימרת בעל ההגדה. דסידור דברים אלו בהגדה נאמרו כדי לקיים את הדין דצריכים לפתוח בגמ' ולסיים בשבח, ברם צריך להבין מהו השבח הגדול שיש בזה שעזבנו את הע"ז והרי איסור זה אחד מז' המצוות שנצטוו עליהן בני נח, וא"כ לעזוב את הע"ז עדיין אינו מרומם אותנו לימעלת ישראל ווא"כ איך יתקיים בזה ומסיים בשבח שאינו כלל מעלה כלפי ישראל? ולכאורה צ"ע.

וביאר מו"ר זצוק"ל דהנה אמירה זו יסודה בדברי הגמ' פסחים (דף קט"ז ע"א) צריך לפתוח בגנות ומסיים בשבח ונחלקו בגמ' מהו מתחיל בגנות, רב אמר מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, ושמואל אומר עבדים היינו. והנה מהו הגנות נתבאר בגמ', אבל לא נתבאר מהו השבח בו אנו מסיימים אליביה.

ובפשטות צ"ל דבזה ליכא כל פלוגתא ביניהם דהסיוס בשבח זה שקרבנו המקום לעבודתו דלא עבדו בני ישראל יותר עבודה זרה. ברם זה גופא קשה, וכי מה שבח גדול הוא שלא עובדים דמעשה עץ ואבן וכי יתכן בשכל האנושי לעבוד למעשה ידי אדם ולומר להם שהם אלוהות!?

ונראה לבאר דבאמת אין זו קושיא כלל דיצרא דעבודה זרה תקיף ביותר וכפי שמוכח בגמ' בברכות דמנשה אמר דבזמנא היו מקפלים שיפולי הגלימא כדי שיוכלו לרוץ לעבוד ע"ז, דכל כך גדול ותקיף היה אותו יצר הרע עד שביטלוהו חכמי ישראל. אולם נראה לומר עוד בזה על פי הרמב"ם [ריש ה' ע"ז] שהאריך מאד בעניין, וז"ל "בימי אנוש טעו בני אדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו דור וכו', וזו הייתה טעותם, אמרו הואיל והאלוקים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם וכו', ראויין הם לשבחם ולפארום ולחלוק להם כבוד, וזה רצון הא-ל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו וכו', ובהלכה [ב'] ממשיך הרמב"ם וז"ל ואחר שארכו

מה שאנו אומרים בהגדה "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו" עכתי"ד.

ולפי דבריו יש לבאר גם כן מה שכתוב בהגדה "ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל" וצריך להבין מהי השייכות לסיפור יציאת מצרים? ונראה לומר דכל עניין יציאת מצרים היא בזה שנהיה עבדי המקום ושנקבל את התורה, ולכן אחרי שאמרנו בהגדה "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו" אנחנו משבחים ומודים להקב"ה על כך. וזהו 'ברוך המקום וכו' שנתן תורה לעמו ישראל', ומחמת קירבה זו שכלל ישראל נהיו עבדי המקום ירדה שנה לעולם (ולפיכך נקרא הר סיני שירדה שנה לעולם לעם ישראל).

וכן כתב ברמב"ם (באגרת תימן להרמב"ם בד"ה דעו) וז"ל "ומפני שיחד אותנו הבורא במצוותיו ובחוקותיו והתבארה מעלתנו על זולתנו בכללותו ובמשפטיו, שנאמר (דברים פר' ח') "ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים וגו'" קנאונו העכו"ם כולם על דתנו קנאה גדולה וילחצו מלכיהם בשבילה לערער עלינו שטנה ואיבה ורצונם להילחם בה' ולעשות מריבה עמו, ואלוקים הוא ומי ירב לו, ואין לך זמן מאז שנתנה לנו תורה מזו עד זמנינו זה, שכל מלך עכו"ם גובר או מכריח או מתגבר או אנס שאין תחילת כוונתו ודעתו לסתור תורתנו ולהפך דתנו באונס בניצחון ובחרב, כמו עמלק וסיסרא וסנחריב ונבוכדנאצר וטיטוס ואנדריוס והרבה כיוצא בהן" עכ"ל (עיי"ש מה שהארץ בעניין).

ולפי זה מבואר היטב הקשר והשייכות להצלה שיש לנו בכל דור ודור לסיפור יציאת מצרים, כי מעתה שקיבלנו את מעלתנו כאומה על כל זולתנו ומעלה זו גורמת שבכל הדורות קמים עלינו אויבינו לכלותינו, לכן הוצרכנו להבטחה שעומדת לאורך כל הדורות שהקב"ה יצילנו מידי שונאינו, ודו"ק היטב.

והנה איתא ברמב"ם (פי"ז מהל' חמץ ומצה הל' ו') וז"ל "בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים וכו', ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד היית, כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית" עכ"ל. ולפי מה שנתבאר הדברים מובנים היטב, כי עיקר מעלת יציאת מצרים זה שנהיינו לעבדי השי"ת וכיון שכן בכלל חיוב זה שאדם יראה את עצמו כאילו הוא זה שיצא מארץ מצרים ועל ידי זה נעשה עבד למקום.

וידוע המנהג לומר לאחר עריכת ליל הסדר את שיר השירים ונאמרו בזה טעמים רבים בראשונים ז"ל, ועל פי מה שנתבאר כאן נראה לומר טעם נוסף, דאיתא ברמב"ם (פר' י' מהל' תשובה הל' ג') דעיקר עבודת השי"ת העבודה מאהבה, דז"ל "וכיצד היא האהבה הראויה כו' תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, שוגים בה תמיד וכו', והוא ששלמה אמר דרך משל "כי חולת אהבה אני" וכל שיר השירים משל הוא לענין זה" עכ"ל. **נראה בזה דשיר השירים הוא לימוד** כיצד נראה עובד ה' השלם שהוא מאהבה, הלכך מובן היטב דדווקא

שלא יהיו נאבדים חלילה, והכוונה דפרסום שם כבודו שיתף שיהיה רק על ידי ישועה של ישראל, וזהו ביטחון גמור שלא יאבדו חלילה עכ"ל יעו"ש.

ונראה דזהו ענין ההבטחה של עם ישראל שיהיו קיימים לעולם דהרי גילוי כבוד ה' יתברך תלוי בישועת עם ישראל וכיון שכבוד ה' יתברך הוא נצחי כך קיום כלל ישראל יהיה נצחי. והנה בענין תכלית יציאת מצרים אמר מרן הגרי"ז הלוי זי"ע שנהיה עבדי ה' ועם ה', וכפי שמצינו בפסוק (דברים פר' ד' פס' כ') "ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה" וכן נאמר (במדבר פר' ט"ו פס' מ"א) "אשר הוצאתי תאכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים" נמצא דבזה ששיתף הקב"ה את שמו עם קיום כלל ישראל דכל התגלות של כבוד השי"ת בעולם תהיה דווקא על ידי כלל ישראל.

ולפי"ז מבואר שפיר מה שאנו אומרים בהגדה "אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם" דקיום ההבטחה שהקב"ה מצילנו מידם נהיה בעת יציאת מצרים ומאז שיתף הקב"ה את שמו עם בני ישראל ולכן לא יהיו נאבדים מהעולם והצלתם תהיה לעולם ועד.

ונראה עוד להוסיף בעניין. דהנה כתיב (שמות פר' ג' פס' ח') "וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה". עוד נאמר (דברים פר' ו' פס' כ"ג) "ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת את הארץ וגו'" הרי שתכלית יציאת מצרים הייתה גם לתת לכלל ישראל את ארץ ישראל.

וכבר כתב מרן הגרי"ז הלוי זי"ע בחידושו עה"ת (פר' ויחי בד"ה ויאמר אל) דעיקר ההבטחה הייתה לתת להם את הארץ שהיא תתחלק לשבטים ורק בכך תתקיים חלוקת הארץ (יעו"ש מה שהארץ בעניין). ועל פי דבריו אפשר לומר דכיון דיציאת מצרים היא גם לתכלית ירושת הארץ וחלוקה זו אינה יכולה להתקיים בלא חלוקתה לשבטים, נמצא שבכלל זה מונחת ההבטחה שיהיו שבטים וגם שלא יכלו לעולם. ובכלל מה שאמרה הגמ' בב"ב גמירי דלא כלה שבטא.

ולפי"ז נבין היטב מה שאומרים בפסח, שבכל דור ודור עומדים אומות העולם לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם דכל זה הוא מכוח השבועה וההבטחה שהבטיחנו בעת יציאת מצרים שנירש את ארץ ישראל ובה הובטחנו שכל השבטים יהיו קיימים לעולם כי רק על ידי זה נוכל לרשת את הארץ, הלכך יש לנו לשבח את הקב"ה על ההצלה הניסית שבכל דור שכל זה מתקיים מכוח ההבטחה של יציאת מצרים, אי"כ ודאי זה שייך לסיפור יציאת מצרים.

ובדרך נוספת ניתן לבאר, על פי מאמר מרן הגרי"ז הלוי זי"ע בביאור הגמ' בפסחים (דף קט"ז ע"א) 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח' דאין ענין השבח רק על ידי הסרת הגנות שיצאנו משעבוד מצרים אלא יש כאן עוד תוספת מעלה שנהיינו ביציאה זו עבדי השי"ת, וזה

יעוי"ש. נראה מדבריו דלצאת ידי חובת זכירת יציאת מצרים אין צריכים להזכיר דווקא את עצם יציאת מצרים וניתן גם לצאת ידי חובה בשירת הים ובהזכרת קריעת ים סוף.

ברם כתב תמה עליו הגרעק"א בהגהותיו וז"ל "חתני הגאון מו"ה משה נ"י אב"ד פרעסבורג בתשובתו הנדפס בספר "ים התלמוד" השיג ע"ז דרחמנא קפיד, תזכור יום צאתך ולא יום קריעת ים סוף, ולענ"ד אמת בפיו, דלהדיא איתא במדרש (שמות רבה פר' כ"ב) שנו רבותינו הקורא את שמע צריך להזכיר קריעת ים סוף ומכת בכורות באמת ויציב ואם לא אמר מכת בכורות לא יצא עכ"ל.

ולכאורה דברי הרעק"א תמוהים, מה הראיה מהמדרש זה דקריעת ים סוף גרידא לא מהני למצות הזכירה, דיש אמנם ראייה דקריעת ים סוף גרידא לא מועיל כפי שיציאת מצרים לחוד לא מהני וצריך גם להזכיר מכת בכורות, אבל לא מצינו ראייה מכאן דקריעת ים סוף לא מהני כלל לזכירת יציאת מצרים (אם יזכיר מכת בכורות)? ברם יש מדרש נוסף (מדרש רבה בשלח פר' כ"ב אות ג') שכתוב שם בלשון אחרת וז"ל "הקורא את שמע צריך להזכיר קריעת ים סוף ומכת בכורות באמת ויציב, ואם לא הזכיר אין מחזירין אותו, אבל אם לא הזכיר יציאת מצרים מחזירין אותו, שנאמר למען תזכור את יום צאתך וגו'" ע"כ.

והנה ממה שכתב המדרש "אבל אם לא הזכיר את יציאת מצרים" משמע אף שהזכיר את קריעת ים סוף ומכת בכורות לא יצא כיון שלא הזכיר את יציאת מצרים, הרי לנו כדברי החת"ס דאין יוצאים בקריעת ים סוף בלא הזכרת יציאת מצרים ודלא כהמג"א וצ"ע. ומכל מקום מצינו פלוגתת המג"א עם החת"ס אם ניתן לצאת חובת יציאת מצרים רק בהזכרת קריעת ים סוף.

והנה בסיפור יציאת מצרים בליל הסדר יש לחקור על פי דברי המג"א הנז"ל האם אפשר לצאת ידי חובת הסיפור רק בהזכרת קריעת ים סוף? ומרן הגר"י הלוי ז"ע אמר לפשוט הספק על פי התוספתא בסוף פסחים דגם העוסק בהלכות הפסח יצא ידי חובת יציאת מצרים הרי לנו שאין צריכים לומר דווקא את הסיפור אלא גם עצם העסק בהלכות הפסח דיו. ולכאורה גם סיפור קריעת ים סוף לא גרע מהעיסוק בהלכות פסח, ודו"ק היטב.

ועתה לפי זה יש לומר דלפיכך סידר בעל ההגדה את מספר המכות שלקו על הים לומר דגם זה נכלל בסיפור יציאת מצרים וגם אם אמר את המכות שהיו למצרים על הים יצא ידי חובתו. ברם אפשר לומר בדרך הפשוט יותר, דמה שנקט את הכמות על הים הוא אגב גררא ועיקר הדרשה באה לומר כמה מכות היו במצרים ואגב זה הוא דורש כמה מכות היו על הים, ואכן בנוסח ההגדה של הרמב"ם לא הובאה ברייתא זו כלל, ויש לומר דלפיכך השמיטו הרמב"ם כיון שאין לזה כל

בליל הסדר צריכים אנו לשקן את עיקר העניין שנעשינו עבדי השי"ת ביציאת מצרים, ועל כן עניין חשוב לומר את שיר השירים שעל ידו מגבירים את האהבה להשי"ת ובכך אנו עבדי השי"ת.

ומעניין "עבדי השי"ת" להכניס את עצמו לרדוף אחרי המצוות ולדקדק בהם, וביאור העניין על פי הפסוק (מלאכי פר' ג' פס' י"ז) "כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו" וביאר בזה מרן הגר"י הלוי ז"ע מהו עניין 'בנו העובד אותו' דמיירי באחד שיכול לפטור את עצמו ממצוה, אבל הוא אינו מחפש לפטור את עצמו, אלא אדרבה מכניס את עצמו לחיוב, זהו עובד ה' מאהבה עכ"ל.

וכן נראה מדברי המכילתא (פר' בשלח) עה"פ "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" להודיע חכמתו וחסידותו של משה, שכל ישראל היו עוסקים בביזה, ומשה רבינו עוסק במצוות יוסף, עליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצוות". ויש להתבונן במאמר מופלא זה, וכי קשה למצוא מעלות במשה רבינו שהיה אדון הנביאים והוא זה שהוציא את עם ישראל ממצרים ודרכו קיבל עם ישראל את התורה, וכך ארבעים שנה ניהל את עם ישראל כאשר ישא האומן את ילדו הקט ומצילו מכל רע ומסר נפשו עליהם, מפני מה בחרו חז"ל לתאר מעלת משה רבינו כמחפש מצוות? ברם על פי דברי מרן הגר"י הדברים מובנים היטב, כי יסוד עובד השי"ת אינו מודגש דיו ביגיעה בתורה, אפילו אם עושה זאת במסירות נפש רבה, אם לא נראה את הרדיפה שלו אחרי מצוות (מבהיל על הרעיון ממש).

והדברים מבוארים היטב בגמ' בע"ז (דף י"ח ע"א) גבי רבי חנינא בן תרדיון דשאל את ר' יוסי בר קיסמא, מה אני לחיי העולם הבא? ואמר לו 'כלום בא מעשה לידך? אמר לו מעות של פורים נתחלפו לי בשל צדקה וחלקתים לעניים, אמר לו אם כן מחלקך יהי חלקי יעוי"ש. ותמוה מאד, וכי חסרו מעשים לרבי חנינא בר תרדיון שהיה יושב ומקהיל קהילות ברבים בימי הרדיפות. הוי אומר שהיה מוסר נפשו על התורה למרות כל הסכנות, האם אין עדיין בכל זה להבטיח שהוא בן עולם הבא בלא הרדיפה אחרי המצוות? אכן כן, ודו"ק היטב בזה.

ד) האם ניתן לצאת ידי חובה של סיפור יציאת מצרים רק בהזכרת קריעת ים סוף?

"ר' יוסי הגלילי אומר מניין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמישים מכות וכו'."

צריך ביאור מה השייכות של המכות שנעשו למצרים על הים לסיפור יציאת מצרים (דהרי כבר יצאו ישראל ממצרים קודם לכן)? והנראה לבאר, דהנה כתב במג"א (או"ח סי' ס"ז סק"א) "איתא בגמ' ברכות (דף י"ג ע"ב) שאם אמר הלכה שמוזכר בה יציאת מצרים יצא, ונראה לי דכל שכן אם אמר שירת הים יצא"

יומיים וגו' וא"כ שפיר הקדים בעל ההגדה את ניתנת המן לפני חלק המתנה של השבת, עכתי"ד מרן הגרי"ז.

והוסיף בזה מו"ר מרן הגרמ"ד זי"ע דבזה יבואר נוסח הקידוש של ליל השבת דאומרים בתחילה "ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו" ואחרי כן שוב אומרים "ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו" ויש להבין למה כופלים את הלשון שוב? ואין לומר דטעם הכפילות משום דהכי הוא נוסח חתימת הברכה דבעינן לסיים את הברכה מעין החתימה דמקדש השבת. דא"כ צ"ב בנוסח הברכה של תפילת השבת דהוא גם כן מקדש השבת, והתם מסיימים בנוסח של בקשה לעתיד והנחילנו וכו' וינחו בו וכו' ואין כאן סיום מעין החתימה, ויש להבין א"כ את כפל הלשון בקידוש. ברם לפי דברי מרן הגרי"ז מבוארים הדברים היטב, דבברכת ההודאה של הקידוש הוא על שני עניינים שיש לנו בשבת, חדא עצם הציווי שיש לנו בשמירת השבת ככל המצוות כולן, וענין נוסף עליו אנו מודים על עצם קבלת השבת כמתנה, ודו"ק היטב.

ויש בענין להוסיף את דברי ה"בית הלוי" (פרשת יתרו ד"ה להבין) שעמד בקושיא, אמאי ביקשו המלאכים שתינתן להם התורה (שבת דף פ"ח ע"א) וכי הייתה להם ס"ד לקיים את התורה שכולה מצוות מעשיות והרי אין המלאכים שייכים לחלק העשייה כלל, דכל אלו שייכים רק באנשים בעלי גוף? וביאר הבית הלוי דבתורה ישנן שני חלקים, התורה שבכתב והתורה שבעל פה, והנה עיקר החלק של התורה שבעל פה הוא הכללים והמידות שהתורה נדרשת בהן, ועי"ז מתפרשת התורה שבכתב.

והנה התורה ניתנה בשלימות לישראל כדי לדרוש את התורה וכפי שהם מסכימים על פי דרכי הדרשות כך יהיה באמת, ולפיכך אמרו "תורה לא בשמים היא" דלאחר מתן תורה אין הכוח להכריע את ההלכה רק בעולם הזה על פי דרש חכמינו ז"ל והאמת נקבעת רק על פיהם, כדאיתא בגמ' בב"מ (דף פ"ו ע"א) ונראה דאת החלק הזה רצו המלאכים שאת כללי התורה ידרשו בשמים ולא יהיה לבני אדם כוח לקבוע דין בתורה ולפי זה יקבלו רק את התורה שבכתב ולא את התורה שבעל פה כדי שהאמת תקבע רק על פי השמים עכתי"ד יעו"ש.

לפי זה אפשר היטב להבין את מאמר בעל ההגדה "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה" דהכוונה שהיינו אכן מקבלים את התורה אלא שהיא לא הייתה שלנו שנוכל לקבוע את ההלכה על פי הדרש כי לא נוכל כלל לדרשה. ואף אם היה כן עלינו להודות ולפאר את השי"ת שנתן לנו את התורה בלי הכוח להכריע בה וזהו דיינו, ועל אחת כמה שעלינו להודות להשי"ת שנתן לנו את התורה עם הכוח להכריע בה ודו"ק היטב.

ולפי זה נוכל להבין את דברי המדרש בשיר השירים (סוף פר' ג') "ביום חתונתו זה סיני כחתנים היו, וביום

שייכות עם עצם סיפור יציאת מצרים ואם כן לפי זה אין כל ראיה (אלא דיש לעיין במאי גרע מכל הלכות פסח שיוצאים בהם ידי חובת סיפור יציאת מצרים וצ"ע).

ה) מהי מעלת הר סיני לחוד בלא קבלת התורה?

"אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו"

מרן הגר"ח הלוי זי"ע תמה, מה המעלה המיוחדת שאומר בעל ההגדה שגם אם היינו מתקרבים להר סיני ולא היו נותנים לנו את התורה דיינו בכך. וכי איזו מעלה יש בהר סיני בלא מתן תורה? ואמר מרן הגר"ח דגם אם היינו מקבלים את ז' המצוות בהר סיני בלא כל המצוות שונים היו המצוות הללו מז' המצוות שניתנו לבני נח (וכן מובא להדיא ברמב"ם בפירוש המשניות פר' ז' דחולין) כמו כן היו לנו כל המצוות שניתנו לנו במרה, ואם כן כבר הייתה מעלת ישראל שונה בתכלית מכלל בני נח, ואף בזה היינו צריכים להודות להשי"ת על חסדו שנתן לנו מעלה אחרת מכל בני נח, וזוהי כוונת מסדר ההגדה, דאף על זה לחוד צריכים אנו לומר דיינו, על אחת כמה וכמה שצריכים אנו להודות להשי"ת על כל התורה שנתן לנו בהר סיני. עכתי"ד מרן הגר"ח.

ומרן הגרי"ז זי"ע ביאר בדרך אחרת, דבאמת מיירי שנתנו לנו את כל התורה בהר סיני, ברם בקבלת התורה בהר סיני היה דבר נוסף, זה שנתן לנו את התורה והיא לנו למורשה, ולפיכך אין לגוי כל שייכות עם התורה שלנו ולפיכך איתא בגמ' בסנהדרין (דף נ"ט ע"א) נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה משום שנאמר "תורה ציווה לנו משה מורשה" לנו מורשה ולא להם. אם כן יש לומר דהכי הייתה כוונת בעל ההגדה במה שאמר "ולא נתן לנו את התורה" וכוונתו בזה לומר דאם לא היה נותן לנו את התורה למורשה דבכה"ג היו הנוכרים יכולים לעסוק בה כמונו כי היה להם גם כן חלק בה. כפי שמצינו לגבי שבת (שמות פר' ט"ז פס' כ"ט) "ראו כי ה' נתן לכם את השבת" לא נאמר כי ה' ציווה לכם את השבת, אלא אמר נתן לכם את השבת בבחינת מתנה.

ואף זה מונח בדברי בעל ההגדה שאמר "אילו נתן לנו את המן ולא נתן לנו את השבת דיינו" ודבריו צריכים עיון רב, דהרי על השבת נצטוונו במרה וזה קדם את נתינת המן וא"כ למה הקדים את המן לפני נתינת השבת? ברם באמת אין כוונת בעל ההגדה כאן על עצם חיובי ואיסורי השבת דעל זה כבר נצטוו במרה, אלא כוונתו בזה על עצם נתינת השבת לנו כמתנה שאין לנו כל חלק ושייכות בה ולפיכך אין לעכו"ם בזה כל שייכות ואם שמר את השבת חייב מיתה ונתינה זו הייתה בעת נתינת המן כדמשמע בפסוק "כי ה' נתן לכם את השבת על כן הוא נותן לכם ביום השישי לחם

הקרבת ושיחוגו בו ג' פעמים בשנה, וכל שאין את כל החיובים הנ"ל, בית שאינו מוכן להקריב בו את כל הקרבנות, או שאינו מוכן שיחוגו בו ג' פעמים בשנה עליה לרגל עדיין חסר בקיום המצוה של ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, כי לא בנה הבית שכל הדברים יעשו בו. וכן כתב הרמב"ם בספר המצוות (מצוות עשה כז) "וז"ל היא שצונו לבנות בית הבחירה לעבודה בו יהיה ההקרבה והבערת אש תמיד, ואליו תהיה העליה ברגל והקיבוץ בכל שנה, והוא אמרו יתעלה ועשו לי מקדש" עכ"ל.

הרי לנו שעצם יסוד המצוה, שיהיה לנו בית שיהיה מוכן להקרבת הקרבנות ולעליה לרגל. מעתה מובן היטב מה שהזכיר ברמב"ם המשכן שעשה משה רבינו שהוא לשעה, דבא לבאר למה המשכן אינו הבית שיעמוד לתמיד, משום דאין הוא התכלית של "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" כי לא יתקיים בו עליית הרגל ג' פעמים בשנה וגם אין בו חיוב הקרבת קרבנות ומשום הכי לא נתקיים דין של ועשו לי מקדש בשלימות, ולפיכך סיים דמצוה זו היא רק בבניית בית הבחירה ואילו המשכן הוא לפי שעה.

לפי זה מובן היטב אמאי נקט בעל ההגדה בין הטובות של המקום עלינו דדווקא בבית הבחירה ולא במשכן, דאף שהיה לנו כבר את המשכן אבל לא היה לנו את מלוא הקיום של מצוות "ועשו לי מקדש" כי יש חילוק גדול בעצם קיום המצוה, ואין המצוה מתקיימת בשלימות בעשיית המשכן אלא רק בבניית בית הבחירה. ולכן מובן היטב למה לא מנה בין המעלות שהוציאנו ממצרים ולא נתן לנו את המשכן דיינו, דלא היה לנו כלל השראת השכינה ועל זה ודאי אין לנו לומר דיינו, אלא צריכים אנו לכל הפחות חלק מקיום המצוה של ושכנתי בתוכם, אבל באמת אין זו מצווה מושלמת ואם לא היה לי את בית הבחירה היינו על זה אומרים דיינו.

איברא דיש לעיין בסיום דברי בעל ההגדה דאמר "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו" דנראה מזה דעיקר המעלה שיש לנו בית בו ניתן להקריב קרבנות שיכפרו על עוונותינו ודבר זה תמוה מאד כי את זה היה לנו כבר במשכן, ואם כן הדרא לדוכתא הקושיא דלעיל דא"כ מה חסר מבחינת הכפרה בין משכן לבית הבחירה? ונראה לומר דודאי המעלה של בית הבחירה כפי שנתבאר לעיל דעיקר קיום המצוה של ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כשיבנה בית בו יהיה חיוב גמור להקריב קרבנות ולהעלות ג' פעמים בשנה, אלא דכיון דהכא מיירי על כל המעלות של המקום עלינו ולנו עיקר המעלה מה שיש לנו מקום בו יש את היכולת להביא קרבנות שיוכלו לכפר על עוונותינו, ודו"ק

***

לפרשת אחרי מות (שבת אחרי פסח)

שמחת לבו אלו דברי תורה! והדברים צריכים ביאור מהו סיני ומהו דברי תורה והרי דבר אחד הם ולמה חילקו זאת לשני דברים? ברם לפי מה שנתבאר יש לומר דהכי פירושו, סיני היינו קבלת התורה ללומדה ולקיים את מצוותיה, ודברי תורה הכוונה שניתנה לנו התורה כדי לדרשה, ואכן אלו שני דברים שונים לגמרי, ולפיכך שפיר חילקו זאת לשניים. ומדוקדק היטב לשון המדרש שאמר 'דברי תורה' ולא אמר תורה לחוד, משום שזה קאי על הדרשות שדורשים בה את התורה והם דברי התורה ודו"ק היטב.

ו) מה נתחדש בבית הבחירה מה שלא היה במשכן?

"אילו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה דיינו"

דברי בעל ההגדה צריכים ביאור רחב, והרי גם קודם שנכנסנו לארץ ישראל כבר היה לנו את המשכן ומה החילוק בינו לבין בית הבחירה מבחינת הקרבת כל הקרבנות, וא"כ מה חסרנו שעלינו להודות גם על מה שיש? ועוד הרי יכול מסדר ההגדה לומר את המעלה בצורה אחרת, אילו הוציאנו ממצרים ולא בנה לנו את המשכן דיינו?

וביאר מו"ר מרן הגרמ"ד ז"ע על פי דברי הרמב"ם (בפ"א מהל' בית הבחירה הל' א') וז"ל "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות וחוגגין אליו שלוש פעמים בשנה, שנאמר ועשו לי מקדש, וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה, שנאמר כי לא באתם עד עתה וגו'" עכ"ל. וצריך ביאור בדבריו, במה כתב דהמשכן שעשה משה רבינו היה לפי שעה, מה כיון בזה? ואולי נתכוון לומר טעם מפני מה אינו מפרש את הלכות המשכן, ע"ז כתב שהמשכן נעשה לפי שעה, כלומר שאינו מצווה לדורות, וכיון שכן אין עניין לפרש מצוה שאינה קיימת עוד.

ברם אפשר לומר פירוש נוסף, דהנה כתב הרמב"ן (על התורה, דברים פ"ב פס' חז) וז"ל "אבל פירוש הכתוב, כי ישראל נצטוו במדבר לזבוח כל בקרם וצאנם שלמים לפני המשכן, אבל באיזה מקום שיהיה המשכן יעשה אותם, ואם לא ירצה לאכול שור ושה לא יתחייב להביא קרבן כלל, וגם כן אינו חייב להביא בכורות ולא מעשר בהמה ומעשר שני, והנה לא יבוא בחיוב המשכן כלל ואפילו ברגלים לא נתחייב לבוא לשם וכו'" עכ"ל. (ברם דברי הרמב"ן שלא הקריבו במשכן בכורות ומעשרות אינו עולים יפה עם דברי הגמ' בבכורות דמוכח שהקריבו במשכן וצ"ע).

נראה מדברי הרמב"ן דבשעה שהיו ישראל במדבר לא היה להם חובת עליה לרגל, וכל החיוב של מצוות העליה לרגל נתחדש בבית הבחירה. ולפי זה אפשר לומר, דאף דעת הרמב"ם כן, ומצוות ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, לבנות בית שיהיה מוכן להקריב לו

לעשות את העבודה בפנים בד' הבגדים שלו וזה גופא שעובד עבודה שראויה רק לכהן גדול היא תחנך אותו להיות ככהן גדול, שהרי זה גופא שעובד עבודה שאינה כשרה רק בכהן גדול זה גופא ההיכר הגדול ביותר שנעשה לכהן גדול ועבודתו מחנכתו להיות כהן גדול.

והנה נראה מתירוץ אביי דלא די לכהן ללבוש בגדי כהונה גדולה אלא צריך גם עבודה עמה, משמע דלבישת בגדי כהונה לחוד איננה מחנכת בלא עבודה עמה, ויש לתמוה דא"כ לא אתי שפיר אף אם חגורתו של כהן הדיוט הוי כלאים ועתה לובש הוא חגורת בוץ דלא גרע מאם ילבש כל ח' בגדי כהונה גדולה דבעי לעשות עמה עבודה ובלא זה לא די, למה נתחדש זה רק עתה בתירוץ של אביי ולא קודם לכן, היאך די בחגירת בוץ גרידא בלא עשית עבודה לחנכו?

ונראה דזה לא כל כך קשה דודאי פשוט דאם הוא יעבוד את העבודה שכשרה רק בכהן גדול יחד עם זה שחוגר חגורת בוץ דהוי בגדי כהונה גדולה המיוחדים לכהן גדול (רק שעתה זה ד' בגדים אלא שניכרים הם על ידי חגורת בוץ) יחד עם עבודת היום שאינה כשרה רק בכהן גדול, ברם אם אף כהן הדיוט חוגר חגורת בוץ א"כ לא הוי כל נפקמ"נ בינו לבין כל כהן ולפיכך חשיב כאילו אינו לבוש בגדי כהונה גדולה וסברה הגמ' דאין בעבודה לחודא כדי לחנכו דבעינן תרתי בגדי כהונה גדולה ועבודה והכא הוי רק עבודה ובזה לחוד אי אפשר לחנך (ובזה חלוק עליו רב פפא דבעבודה לחודא אפשר לחנך).

ברם עדיין צריך ביאור, דמצינו פלוגתא בדין ריבוי בגדים לחינוך לכהונה גדולה, דאיתא בגמ' (יומא דף ה' ע"א) דבעינן ז' ימים לריבוי כהן גדול, ובפרש"י (בד"ה ריבוי שבעה) שישמש כה"ג שבעה ימים רצופים כשממנים אותו בכהונה גדולה וילבש שמונה בגדים בשעת עבודה. וריבוי לשון מרבה מרובה בגדים שהוא משמש בשמונה וההדיוט בארבעה עכ"ל. הרי דבעי לעשות עבודה עם הבגדים ורק בכך הוא מתחנך.

ברם ברמב"ם (פ"ד מהל' כלי המקדש הל' י"ג) כתב וז"ל "כיצד מרבין אותו בבגדים, לובש שמונה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים, יום אחר יום, שנאמר שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו, ואם עבד קודם שיתרבה בבגדים כל שבעה או קודם שימשח כל שבעה עובדתו כשירה הואיל ונתרבה או נמשח פעם אחת נעשה כהן גדול לכל דברי" (ויעוין בהשגת הראב"ד).

משמע מדברי הרמב"ם דעצם הריבוי אינו בעבודה אלא בעצם הלבישה ואפילו אם לבש יום אחד דיו. וא"כ לכאורה צ"ע, למה צריכים שילבש שמונה בגדים ויהפך בצינורא והלא די שילבש את שמונת הבגדים ויפשטם, עצם זה שלבש את שמונת הבגדים ואפילו יום אחד די, ולכאורה אינו צריך גם לבישת יום אחד אלא די שילבש ויפשט ובכך הוא מכהן ככהן גדול דא"כ אסור לכהן הדיוט ללבוש את שמונת הבגדים

ז) חינוך בגדים של כה"ג.

איתא בפרשה (ויקרא פר' ט"ז פס' ד') "כתונת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגור ובמצנפת בד יצנוף בגדי קודש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם"

ופרש"י וז"ל: כתונת בד וגו', מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש בהן בחוץ, שיש בהן זהב, לפי שאין קטגור נעשה סגור, אלא בארבעה ככהן הדיוט, וכולן של בוץ".

והנה חגירתו של הכהן הגדול שונה הייתה מכל השנה, דבכל השנה הייתה חגורתו של כלאים ואילו ביום הכיפורים הייתה של בוץ בלא כלאים. אבל הכהנים ההדיוטות הייתה חגירתם שווה בכל השנה, אלא שיש בזה פלוגתא בגמ' ביומא (דף י"ב ע"א) אי הוי חגורתם של כלאים או של בוץ.

והנה בריש יומא (דף ב' ע"א) איתא במתניי, דמתקינין היו לכהן גדול כהן אחר תחתיו על הצד שיארע לו אונס ולא יוכל לשמש בכהונה גדולה באותו יום וכיון שאין עבודת יום הכיפורים כשרה אלא בכהן גדול צריך שיהיה מזומן כהן גדול אחר שיוכל למלא את מקומו.

ויעוין שם בגמ' דדנה היאך יתחנך הכהן הגדול החדש לכהונה גדולה (אם היה עד עתה רק כהן הדיוט) ואמרינן התם בגמ' (דף י"ב ע"א) דזה פשיטא אם אירע פסול לכהן גדול קודם תמיד של שחר מחנכים את הכהן החדש לעבודה על ידי שיעבוד בשמונת הבגדים ובכך ניכר הוא שהוא כהן גדול, ברם אם הכהן גדול נפסל לאחר עבודת התמיד קודם שהחלה עבודת היום במה יתחנך הכהן השני? ותירץ על זה רב אדא בר אהבה דמתחנך על ידי חגירת אבנט של בוץ ותמהה הגמ' דזה ניחא אם נאמר דאבנטו של כהן גדול בכל השנה של כלאים זהו אבנטו של כהן הדיוט כלומר דאף הוא חגור בכלאים, א"כ יהיה היכרא ביום הכיפורים בחגירה, לפי שאבנטו של כהן גדול משתנה ביום הכיפורים לאבנט של בוץ ואילו הכהנים הדיוטות הולכים באבנט של כלאים, א"כ יהיה עתה ההיכר כשיחגור הכהן חגורת בוץ ככהן גדול ובזה גופא יתחנך להיות ככהן גדול.

ברם למ"ד דס"ל אבנטו של כהן גדול בכל ימות השנה לא דמי לאבנט של כהנים הדיוטות, כלומר דאין הכהנים הדיוטות לובשים חגורת כלאים אלא של בוץ, נמצא שביום הכיפורים לא יהיה כל שוני בין כהן הדיוט לכהן גדול, א"כ במה יהיה ניכר שהוא כהן גדול? על זה תירץ אביי דלפני שיתחיל לעשות את עבודת יום הכיפורים ילבישוהו בשמונת בגדי הכהונה גדולה ויהפוך אברים שעל המזבח בצינורא ונחשבת לעבודה על אף שאינה עבודה נצרכת כלל וכפי שמצינו גבי זר שיהפוך בצינורא דחייב מיתה. ורב פפא תירץ דאין הוא צריך ללבוש שמונה בגדי כהונה אלא ילך

עצמה רק חלק ממצות הכהונה) מכל מקום אף להרמב"ם אין זו מצוה חלוקה בפני עצמה שאין לה כל שייכות לעבודה אלא דהוי חלות דין בעבודה ללבוש את הבגדים, לפי זה נראה, דודאי מה שלשיטת הרמב"ם ריבוי הכהן גדול בבגדי כהונה מהני אף בלא עבודה לא מהני רק אם בשעה שלובש את הבגדים וראוי הוא לעשות את העבודה, דבכה"ג אית ללבישה הזו חלות שם לבישה ולפיכך מהני חינוך הכהן ללבישה כזו.

אבל אם אין הבגדים הללו ראויים ללבישה וכגון לאחר הקרבת התמיד של שחר שאין לבישה של בגדי זהב כי כעת העבודה היא בבגדי לבן וממילא אין כל חלות דין לבישה על הבגדים הללו, ולפיכך אי אפשר לחנוך את הכהן גדול ללבישה כזו, לפיכך בעי לעשות בזה איזו שהיא עבודה, לפיכך שפיר מובן מה שאמר אב"י שצריך להפוך בצינורא כדי שיהיה שם לבישה על הבגדים וממילא יחול עליו שם מרובה בגדים ודו"ק היטב.

***

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

(ח) חשבון ס"ד מצוות שמקיימים בליל פסח

כתב הגר"ש ברעוודה זצ"ל בספר ליל שימורים עמ' מ"ו: שמעתי בשם איש צדיק תמים יר"א הר"ר יוסף שלמה זצ"ל, מלפנים מלמד בעיר מיר בפולניא שהוא שמע מפי הגה"צ מוה"ר אלחנן וסורמאן זצ"ל הי"ד, שיש לו במסורת שהגר"א ז"ל מוילנא אמר שבלייל פסח ישנן ששים וארבע מצוות, כולל מצוות דאורייתא ודרבנן (וכן כל ברכה נחשבת למצוה). ויעויין עוד בספר הללו עבדי ה' (שיחות הגר"ש ברעוודה) עמ' 57 שסיפר את המעשה בהרחבה.

וראיתי במחברים כמה דרכים בחשבון ס"ד המצוות: יש מי שמצא את כולם בסדר ליל פסח (בלי ק"ש ותפילה) ע"י שמנה גם את כל המנהגים הנוהגים בזה הלילה, כמו הטפת יין באמירת עשר המכות, ופתיחת הדלת לאלהו הנביא ומזיגת כוס של אליהו, ואי"ז נראה. ויש מי שמנה כל הסיבה למצוה בפני עצמה, אך לכאורה כל ההסיבות אינם מצוות בפני עצמן, אלא פרטי דין באכילת מצה וד' כוסות, והכל גם חלק מהמצוה להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.

ויש שמנו את אמירת ההלל בביהכ"ס בליל פסח והברכות לפניו ולאחריה, אך מנהג זה נתחדש ע"י תלמידי הגר"א, אך אין ראיה שכך היתה שיטת הגר"א בעצמו, ואם היה הגר"א נוהג כן ודאי היה נזכר במעשה רב, וכן בביאור הגר"א סי' תפ"ז ביאר את דעת הרמ"א שלא לומר הלל ולא השיג עליו, ואמנם בביאור הגר"א סי' תרע"א הביא ראיה ממנהג זה להדלקת נר חנוכה בביהכ"ס, אך אין זה ראיה דס"ל הכי, כי דרכו להביא מקור לכל דעה, וי"ל שכתב כן רק בדעת השו"ע.

(ורק לצורך עבודת כהן גדול מותר לו ללבוש ח' בגדים ובלא זה עובר הוא על איסור לבישת כלאים) ולמה הוצרך להפך בצינורא?

ויתכן דחלוק הדבר, כאשר לובש את הבגדים, כאשר למעשה סדר העבודה שמוטל עליו בכל יום לשמש בשמונה בגדים בכה"ג סבירי ליה להרמב"ם דדי בעצם הלבישה אף אם לא יעשה שום עבודה בפועל, דעצם הלבישה של הבגדים שמיועדים לעבודת שמונה בגדים מכשירה אותו להיות כהן גדול לכל דבריו, אבל ביום הכיפורים כשעומד לעשות עבודה שכשירה רק בדי בגדים בכה"ג אין די בלבישת הבגדים בלא עבודה, שהרי אין עתה עבודת היום כשירה בכאלו בגדים, ממילא אין הריבוי מועיל אם לא יעשה בהם עבודה כלל, לפיכך בעי להפך בצינורא כיון שזר שמהפך בצינורא חייב מיתה דחשיב עבודה אפילו שאיננה עבודה שמחויבת מכל מקום אסורה לזר לפיכך אם ילבש בגדי כהונה גדולה ויהפך בצינורא חשיב שעשה בהם עבודה בפועל ולפיכך לבישה כזו מכינה אותו להיות כהן מרובה בגדים.

ונראה הדברים בדברי החזו"א (או"ח סי' קכ"ו סק"ט) דכתב "אירע בו פסול אחר תמיד של שחר במה מחנכין אותו? נראה דאי אפשר לחנכו בלבישת ח' בגדים לשם ריבוי בגדים, דכיון דעכשיו אין עבודתו בח' בגדים אינם ראויים לחנכו בהם

(ולכאורה כפי שכתבנו אליבא דהרמב"ם דאי אפשר לחנך בלבישה גרידא רק אם עומדים הבגדים לשמש בהם תיכף אם ירצה, אבל כיון שעתה עומד הוא לעשות עבודה שראויה רק בדי בגדים ולא בח' אי"כ אין הבגדים יכולים לרבות בלבישה גרידא).

ברם אח"ז כתב וז"ל "ולמאי דאמר דמהפך בצינורא אפשר דאיי"צ להפך בצינורא כיון דראוי להפך בצינורא (כלומר דזה גופא שיש לו היכי תמצוי להפך בצינורא ואין זה סתירה לכך שצריך לעשות סדר העבודה בדי בגדים ונמצא שהוא כאן מוכן לעשות עבודה בח' בגדים וכיון שכן זה גופא שיכול להפך אי"כ אף אם לא היפך נעשה מרובה בגדים, ולא הייתה כוונת אב"י שחייב להפך בצינורא אלא רצה לומר שכיון שיכול להפך בצינורא ולצורך זה מותר לו לעשות זאת עם השמונה בגדים כיון שיעדו אותו להיות כהן גדול אף אם בפועל לא יעשה זאת, דעצם הלבישה עם האפשרות לעשות כן חשיבא לבישה שראויה לעבוד) ברם לאח"ז כתב החזו"א "ואפשר דמהפך דוקא כיון שאין חובה להפך בצינורא (דבזה חלוקה עבודה שהוי עבודה שעומדת בפניו, דבזה עצם הלבישה לעשות עבודה כזו מחנכתו לעבודה, אבל היפוך בצינורא אינה עבודה מחויבת שצריכים לעשותה לפיכך בעינן שיהפך בפועל).

ונראה לבאר את הדברים, על פי דברי מרן הגר"י הלוי זי"ע (סנסטיל זבחים דף י"ח ע"א) בשיטת הרמב"ם (סה"מ מצוה ל"ג) דלבישת בגדי כהונה הוי מצוה (ודלא כשיטת הרמב"ן והבה"ג דפליגי דאין מצוה בפני

ומה שבמשנה נזכר רק ד' כוסות, תירצו על זה הגאונים והרמב"ם דכוס חמישי הוא רשות ולא חובה, וכ"כ בספר האורה לרש"י (סי' פ"ט וסי' צ), השגות הראב"ד על בעה"מ, רוקח סי' רפ"ג, מלחמות, מאורות, רבינו דוד, ר"ן, וריבב"ן.

ובחי' הר"ן כתב עוד: "אי נמי דמצוה מן המובחר לשתות כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול אבל לא חובה, והיינו לישנא דאומר עליו הלל הגדול, וכך מטין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק אחרון מהלכות חמץ ומצה".

וביוצר של ר' יוסף טוב עלם (הובא בתוס') כתב שתקנו כוס חמישי רק לחולה או איסטניס, וכ"כ באיסור והיתר לרש"י, האורה לרש"י ח"ב סי' מ"ו, מחזור ויטרי, פי' התפילות לר"י בר יקר, פי' ר' אליהו מלונדריש, וכ"כ המרדכי רמז תרי"א, וכן פסק הרמ"א סי' תפ"א ס"א.

ובעיטור כתב דבמתני' תנן רק דלא יפחתו לו אבל אפשר להוסיף, ובעה"מ כתב דר' טרפון פליג אמתניתין וס"ל שיש ה' כוסות אך אגן קיי"ל כמתני' שיש רק ד' כוסות, וכ"כ הפסקי רי"ד.

לשיטת הגאונים לא אומרים הלל הגדול על כוס רביעי

והנה לפי שיטת הגאונים ברור שמי שאינו רוצה לשתות כוס חמישי אינו צריך לומר הלל הגדול כלל, וכן מבואר להדיא בסידור רס"ג, וכן נראה מסדר רע"ג ומדברי הריצ"ג והרמב"ם, וכן משמע לשון המרדכי הנ"ל, וכן כתב בפי' רבינו אליהו מלונדריש על פסחים: "נ"ל שאין אומר הלל הגדול בכוס רביעי מדקאמר במתני' דערבי פסחים רביעי גומר עליו הלל. ואומר עליו ברכת השיר. וקאמר רב יהודה דברכת השיר הוא יהללך שבסוף הלל המצרי. ר' יוחנן אומר נשמת כל חי. ובתרי הכי קאמר ת"ר חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון. ונראה שבכוס רביעי לא היו אומרים הלל הגדול... וכן אני רגיל לעשות פעמים לחתום בכוס רביעי יהללך להלל המצרי ושלא לומר לא הלל הגדול ולא נשמת".

וכן מצאתי בכמה הגדות ישנות (הגש"פ "ואדי אלחגרה", הגש"פ עם פי' חוקת הפסח סאלוניקי שכ"ט, הגש"פ עם פי' כתונת פסים לובלין תנ"א) שכתוב שם לשתות כוס רביעי אחר ההלל הרגיל ואין שם הלל הגדול כלל, וכן בתכלאל משתא שבזי ובפי' תימני קדמון להגש"פ מבואר שאחרי ההלל אומרים יהללך ושותים כוס רביעי, ואז אם ירצה ישתה כוס חמישי ויאמר עליו הלל הגדול, משמע שאם לא ירצה א"צ לומר הלל הגדול כלל, וכן מוכח ממה שכתב בפי' מהר"ר יחיא בשירי על הגדה של פסח: "ואם רצה לקרוא הלל הגדול ממלא כוס חמישי ואומר הודו לה' וכו'", הרי שאין לומר הלל הגדול ללא כוס חמישי, ולפי מה שנתבאר מנהגים אלו הם ממש כדעת הגאונים.

תמיהה על המנהג לומר הלל הגדול על כוס רביעי

והנה בימינו מנהג כל ישראל הוא שאומרים גם את ההלל הגדול על כוס רביעי, וכן מבואר בטור ושו"ע סי' ת"פ, והוא ממש כגירסת רש"י ורשב"ם "רביעי גומר עליו את ההלל, ואומר עליו הלל הגדול", ולכאורה משמע דקיי"ל כוותיהו, וא"כ לדידן אין מקום כלל לשתית כוס חמישי.

ולחיבת הקודש טרחתי גם אני למצוא את חשבון המצוות, וזה אשר מצאה ידי הכהה לעת עתה: א. תוספת יו"ט. ב. שביתת יו"ט. ג. ברכת מעריב ערבים. ד. אהבת עולם. ה. ק"ש. ו. אמונה ביחוד ה'. ז. תלמוד תורה. ח. זכירת יצי"מ. ט. אמת ואמונה. י. השכיבנו. יא. מצות תפילה. יב. ברכת אבות. יג. ברכת גבורות. יד. ברכת קדושות. טו. ברכה אמצעית (קדושת היום). טז. ברכת עבודה. יז. ברכת הודאה. יח. ברכת השלום. יט. הדלקת נר של יו"ט (את הברכה לא מניתי, כי רק האשה מברכת, אך בהדלקה כולם יוצאים יד"ח). כ. ברכת בפה"ג. כא. קידוש. כב. ברכת שהחיינו. כג. שתיית כוס ראשונה. כד. ברכת ענט"י (לשיטת הגר"א). כה. נטילה על דבר שטיבולו במשקה. כו. ברכת בפה"א. כז. אכילת כרפס. כח. לשים לפניו תבשיל זכר לפסח. כט. לשים לפניו תבשיל זכר לחגיגה. ל. סיפור יצי"מ (שנאמר זכור את היום הזה וגו'). לא. והגדת לבנך. לב. לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים (שנאמר וזכרת כי עבד היית וגו'). לג. לעסוק בהלכות קרבן פסח (טור ושו"ע סי' תפ"א ס"ב). לד. ברכת אשר גאלנו. לה. בפה"ג. לו. שתיית כוס שניה. לז. ברכת ענט"י. לח. נטילת ידים. לט. לחם משנה. מ. ברכת המוציא. מא. ברכת על אכילת מצה. מב. אכילת מצה. מג. אכילת לחם עוני. מד. אכילת מרור. מה. טיבול המרור בחרוסת. מו. כורך. מז. סעודת יו"ט. מח. שמחת יו"ט. מט. אפיקומן. נ. מים אחרונים. נא. ברכת המזון. נב. ברכת הזן. נג. ברכת נודה לך. נד. ברכת בונה ירושלים. נה. ברכת הטוב והמטיב. נו. ברכת בפה"ג. נז. כוס שלישית. נח. אמירת הלל. נט. ברכת השיר. ס. ברכת בפה"ג. סא. כוס רביעית. סב. ברכה מעין שלש. סג. ק"ש שעל המטה. סד. ברכת המפיל.

ואמנם יש לעיין אם נכון למנות בחשבון זה את ק"ש וברכת המפיל שהם חיוב רק למי שהולך לישן, והלא ראוי לספר ביצי"מ כל אותו הלילה, כמו שעשו רבותינו בבני ברק, ועוד יש לעיין האם סבר הגר"א שיש בקריאת שמע מצות תלמוד תורה, וכן יש לעיין אם לפי דעתו הגדולה מצה ולחם עוני הם מצוות נפרדות, או מצוה אחת, ועוד יש לעיין אם הלל והלל הגדול הם מצוה אחת או שני מצוות. ועוד יש לעיין האם נכון למנות גם את הלאוין של איסור אכילת חמץ ובל יראה ויותר נראה שכוונת הגר"א היתה רק למצוות עשה, וה' יאיר עינינו בתורתו הקדושה. (ענין זה נתלבן עם ידידי הרב יוסף סבב נר"ו).

ט) ביאור המנהג לומר הלל הגדול על כוס רביעי

בפסחים קיי"ח ע"א לפי גירסת הספרים שלנו כתוב: "תנו רבנן רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול דברי רבי טרפון", והיא גירסת רש"י ורשב"ם והתוס' שם.

אמנם גירסת הר"ח והרי"ף ובעה"מ שם היא: "חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי רבי טרפון", וכן כתב גם הרמב"ם פ"ח מחו"מ ה": "ויש לו למזוג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול", וכן כתב בסדר רב עמרם גאון: "ואם רוצה לשתות כוס אחד אחר ארבעה כוסות, חוזר ואוחז כוס חמישי ואומר עליו הלל הגדול וחוזר וחותר ביהללך, שכך שנו חז"ל תניא חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון", וכן מבואר בסידור רס"ג ובתשובה"ג שע"ת סי' רפ"ו, וכן כתב ריצ"ג הלכות פסחים בשם הגאונים רב שר שלום ורב עמרם ורב משה.

בשעת הדחק, ולפ"ז ניחא מנהגינו שפיר, דבאמת קי"ל כגירסת רש"י והרשב"ם ולא כגירסת הגאונים.

ולפ"ז נראה פשוט שגם הראב"ן והרוקח והראב"ה סבירא להו כגירסת רש"י והרשב"ם, ומה שכתבו שאם רוצה יכול לשתות כוס חמישי אין זה משום גירסת הגאונים, אלא שהודו לדברי הגאונים שכך הוא הדין, אך סברו שלא נכון לגרוס בגמרא כגירסתם, דמגירסא זו משמע שהיא חובה, ובאמת אינה אלא רשות.

יש עוד להאריך בזה בדעת הרמב"ם שרק מוזגין ולא שותים, ובביאור פסק השו"ע, ועוד חזון למועד.

***

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

ערב פסח תשפ"ב

(י) **בענין מי שמכר לגוי את החמץ והגוי**

התגייר באמצע חג הפסח

א בתשובת מחנה חיים (חלק ג סימן לא) נשאל על מעשה שהיה שבני קהילה אחת מכרו את החמץ שלהם לגוי, ובאמצע ימי החג התגייר אותו הגוי, ולא ידע אותו גר שצריך הוא לבער את כל החמץ שקנה בערב החג, ונמצא שחמץ זה היה בימי החג האחרונים ברשותו של ישראל גמור, ואם כן יש לדון האם דינו של אותו חמץ כחמץ שעבר עליו הפסח שאסור אף בהנאה, או שכיון שטעם איסור החמץ לאחר הפסח הוא מצד קנס, וכאן לא שייך לקנוס, שהרי בערב פסח לא היה מוטל לבער את החמץ, ואילו באמצע ימי הפסח לא היה ביד הישראל לבטלו, שוב אין החמץ אסור לאחר הפסח.

ובעל המחנה חיים יצא לדון בדבר החדש וכתב שברגע שאותו גוי התגייר כל חפציו שהיו שלו בזמן היותו גוי יצאו להפקר. ועיקר דבריו מבוססים על מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש הידועה (בכורות יג, ב) אם יש לגוי רק קנין מעות או רק קנין משיכה, ומבואר שם בגמרא שקניני הגוי וקניני היהודי הפוכים הם זה מזה. ולפי מי שסובר שקניניו של הגוי הוא כסף, אז קניניו של היהודי הוא רק משיכה. וכן להפך. וממילא יש מקום לומר שברגע שהתגייר אותו גוי, כל חפציו שקנה קודם לכן בקניין המועיל לו בהיותו גוי, פקעו עתה מרשותו ונעשו הפקר, כיון שעתה בתור יהודי הקניינים הם הפוכים בתכלית.

ומוסיף ומבאר שאף על פי שאם אדם עושה קנין בזמן מסוים שוב לא פוקעת בעלותו לעולם, זהו כל זמן שהוא בעל קנין על אותו דבר, אבל משעה שהתגייר נפסק כוח קניינו בתור גוי, ונעשו דיניו כדיני ישראל. ואף באופן שקנה בשני הקניינים [כפי שרגילים לעשות במכירת חמץ] ואם כן לכאורה נמצא שממה נפשך עליו לקנות את החמץ, עדיין יש מקום לומר שקניין המשיכה של גוי לא מועיל לזמן שהוא יהודי ונחשב

אכן לכאורה תמוה מאוד, דהא ניחא לפי שיטת השו"ע סי' תפ"א ס"א שפסק שאין לשתות כוס חמישי כלל, והיינו כגירסת רש"י ורשב"ם, אך הרי ברמ"א שם כתב: "ומי שהוא איסטניס או תאב הרבה לשתות יכול לשתות כוס חמישי ויאמר עליו הלל הגדול. (מרדכי)", הרי שהרמ"א פסק לדינא כגירסת הגאונים, וצע"ג, דא"כ למה אנו אומרים הלל הגדול על כוס רביעי, הא לפי גירסת הגאונים צריך לומר ברכת השיר אחרי ההלל הרגיל, ואז שותים כוס רביעי, וא"צ לומר הלל הגדול כלל.

אמנם כדברי הרמ"א מוכח בראב"ן סוף מסכת פסחים כתב לומר הלל הגדול על כוס רביעי, ובסוף דבריו כתב שמצא בסדר רע"ג שאם רוצה לשתות כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול, וכן מוכח ברוקח, שבס"י רפ"ג כתב שאומר הלל הגדול על כוס רביעי, ובס"י רפ"ד כתב: "ואם חפץ כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול, חמישי רשות הוא... כך נמצא בסדר רב עמרם גאון", הרי שגם הוא פסק כדעת רב עמרם והרי"ף והרמב"ם, ואעפ"כ כתב לומר הלל הגדול על כוס רביעי (למי שלא שותה כוס חמישי), וכן בראב"ה פסחים סי' תקכ"ה כתב: "ובסדר רב עמרם כתב אם רצה אדם לשתות כוס חמישי שצמא או שיש שם זקן או חולה שצריך לשתות לא יאמר הלל הגדול ונשמת כל חי על כוס רביעי, אלא כוס רביעי ישתה אחר גמר הלל מצרים וחתימתו, ועל כוס חמישי יאמר הלל הגדול וחותרם יהללוק, שכך אמרו חכמים תניא חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון" (ודבריו אינם כפי שכתוב בסרע"ג שלפנינו אלא בתוספת ושינויים, כידוע שהיו לסדר רע"ג כמה וכמה מהדורות, וכל אחת שונה מחברתה).

ובתחילה סברתי לומר שבאמת מה שאנו אומרים הלל הגדול על כוס רביעי אינו מדינא דגמרא אלא מנהגא בעלמא, וגדולה מזו מצינו שהמהר"ם אמר את כל הפיוטים על הכוס הרביעי, וכ"ה ברוב ההגדות הישנות, הרי שלא חששו להוסיף עוד דברים על כוס רביעי (וכיו"ב כתב הרוקח הנ"ל ששותין כוס ה' לאחר כל הפיוטים).

אמנם מדברי הראב"ן והרוקח והראב"ה יותר נראה שאמירת ההלל הגדול על כוס רביעי היא מעיקר הדין, שהרי לא כתבו ש"נהגו" לומר גם הלל הגדול על כוס רביעי, אלא כתבו זאת בפשיטות כאילו הוא מעיקר הדין.

נראה דקיי"ל כגירסת רש"י ורשב"ם

שוב מצאתי בסדר ליל פסח לרבינו שמעיה תלמיד רש"י שכתב: "והם התירו לחולה ואיסתנס להוסיף כוס חמישי אם לא יכול להתאפק מלשתות עד גמר ההלל, ובעלילה שציוו עליו לומר הלל הגדול" (ולשון זה הוא מקור לשונו של המרדכי רמז תרי"א, שעל פיו פסק הרמ"א סי' תפ"א ס"א לומר הלל הגדול על כוס חמישי), ובסוף הסדר כתב רבינו שמעיה: "אני שמעיה ור' יהודה ביר' אברהם שמענום לאלה מפי רבינו הקדוש זכור לטוב וכבוד מנוחתו".

ומבואר מזה שגם רש"י מודה שהתירו לחולה או איסטניס לשתות כוס חמישי, ומה שמחק מהגמרא את הגירסא "כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול", אין זה משום שלדעתו אסור לשתות כוס זו כלל, אלא משום שמגירסא זו משמע שהיא חובה, ולדעתו אינה אלא היתר שהתירו

במלוה ונתגייר, אם קודם שנתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן וגובה את הריבית. ואם לאחר שנתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן ואינו גובה את הריבית. וכן נכרי שלוה מעות מישראל בריבית וזקפן עליו במלוה ונתגייר, אם עד שלא נתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן וגובה את הריבית, אם משנתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן ואינו גובה את הריבית. רבי יוסי אומר נכרי שלוה מעות מישראל בריבית בין כך ובין כך גובה את הקרן וגובה את הריבית".

ומבואר בגמרא שאת הקרן חייבים לשלם בכל מקרה, ולפי דברי המחנה חיים קשה שהלא קנייני הגוי פקעו מיד עם גיורו ואם כן איזה חוב ממוני חייבים לו, ודוחק לומר שכל זה הוא מדין תקנת חכמים, כיון שאם כן איך שייך לומר שחכמים תיקנו שישלם גם את הריבית, והלא דיו לבא מן הדין להיות כנידון, ולומר שישלם את הקרן בלבד.

ועוד קשה טובא, שלפי דבריו נמצא שגם חובות שהגר לקח על עצמו בהיותו גוי מתבטלים ברגע שנתגייר, שהרי עתה הוא כקטן שנולד דמי, וכמו כן יוצא שגוי שבהמתו הזיקה בהמת יהודי ואח"כ התגייר אותו הגוי, לא די שהוא יפטר מנזק שלם [שבזה יש לדון אם הולכים אחר שעת הנזק או אחר שעת העמדה בדין] אלא הוא יפטר לגמרי.

ועוד צריך ביאור שמשמע מדבריו שקנין הוא דבר מתמשך, ושייך שתהיה סיבה המפקיעה אותו, ומצד הסברא אין הדברים נראים. ויותר נראה שכל שעשה קנין המועיל שוב החפץ שייך לו ולבניו אחריו.

על כן היותר נראה שטעם ההיתר הוא מצד הטעם השני שנקט המחנה חיים, שמעשה הגרות כולל בתוכו גם מעשה הפקר על החמץ.

***

י"א) ביאור דברי תרומת הדשן בספק ספירת

העומר

שיעור מהגאון האדיר רבי יצחק דזימיטרובסקי

זצוק"ל

[אייר תשע"ד נכתב ונמסר ע"י נכדו הגה"מ שליט"א]

א כתב השולחן ערוך (או"ח תפט, ח): "אם שכח לברך באחד מהימים וכו' סופר בשאר ימים בלא ברכה; אבל אם הוא מסופק אם דלג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר ימים בברכה".

וביאר המשנה ברורה (ס"ק לו) שטעם הדין הראשון הוא מפני שיש מחלוקת הפוסקים, האם ספירת כל הימים הינה מצוה אחת, וכל שחיסר יום אחד מהספירה אינו יכול לברך יותר. או שספירת כל יום

שכלתה קניינו, וכן קנין המעות מתבטל, ועל כן נשאר החפץ הפקר, בדומה למה שאמרו בגמרא (ב"ב נד, ב): "אמר רב יהודה אמר שמואל נכסי עובד כוכבים הרי הן כמדבר, כל המחזיק בהן זכה בהן. מ"ט עובד כוכבים מכי מטו זוזי לידיה אסתלק ליה, ישראל לא קני עד דמטי שטרא לידיה, הלכך הרי הן כמדבר, וכל המחזיק בהן זכה בהן".

ב. עוד כתב המחנה חיים שהטעם שלא כתבה הגמרא בשום מקום שכל נכסיו של הגר נחשבים כהפקר, כיון שראו חז"ל: "דאם כן נעכב את נדיבי עמים אשר יחפצו להיות מעם אלוקי אברהם מלהתגייר, דאדם מעמיד עצמו על ממונו, אם יודע שנכסיו הפקר לזכות בהם אם לא שזכה הוא מן ההפקר ימנע עצמו מלהתגייר, וקל וחומר הדברים אם תיקנו (קידושין יז, ב) שגר יהיה יורש אביו דלמא יחזור לסורו וכו' קל וחומר הדברים אם ידע שנכסיו יהיה הפקר ימנע ולא יתגייר כלל, על כן מלפנים בישראל נעשה לחוק שגר נשאר ברכושו ולא יוכל אדם לנגוע בו, דאם יחפוץ אחר לזכות בו הפקר בית דין הפקר".

וממילא כל תקנת חכמים היתה שישארו לו נכסיו, אבל אם יכול לבוא על ידי זכיותו לידי איסור לא תיקנו לו חכמים זכיותו, וכמו שמבואר בדברי התוס' (קידושין שם ד"ה אלא) שחכמים לא תיקנו דין ירושה בעכו"ם באיסורי חליפי עבודה זרה.

והוסיף ודייק כן מלשון חז"ל שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ולכאורה יש לדקדק למה נקטו לשון כקטן שנולד ולא כתבו כנולד מאליו, והלא עיקר כוונתם לומר שלגר אין יחוס. ונראה שרצו לרמוז בזה שדינו כקטן שאין לו נכסים שקנה מעצמו, וכן הוא דינו של הגר.

אמנם בסוף דבריו כתב המחנה חיים שנראה לו להתיר מטעם אחר, שהרי מצד עיקר הדין לאחר ששעות יוצא החמץ מרשות הישראל, כדברי הגמרא (פסחים ו, ב), אלא שאם לא עשה מעשה המראה שאין רצונו בביטול החמץ חייבה אותו התורה כאילו שזה ברשותו, אבל כאן בעל החמץ עשה מעשה בערב פסח להראות שאינו רוצה את החמץ, ומצד הגוי שבא להתגייר כיון שברור לנו שהוא רוצה לקבל על עצמו תרי"ג מצוות, ואחת המצוות היא שלא יהיה לאדם חמץ שלו או ברשותו, ממילא ברור הדבר שמעשה הגרות שלו כולל בתוכו מעשה הפקר על החמץ, ומהיכי תיתי לומר שעשתה התורה את החמץ שאינו ברשותו כאילו שהוא ברשותו, ועל כן ודאי שהחמץ מותר.

ג. והנה עיקר חידושו של המחנה חיים שגוי שמתגייר מתבטלים כל קנייניו בחפציו, יש לעיין בזה הרבה. חדא מדברי הגמרא (ב"מ עב, א) שכתוב שם: "תנו רבנן ישראל שלוה מעות מן הנכרי בריבית, וזקפן עליו

דרבנן לקולא. אבל בדעת הגר"א אפשר לומר שהוא סבר שגדר הדין הוא משום שרבנן לא תיקנו ברכה על ספק, וממילא אין חילוק בין ספק אחד לשתי ספקות, מפני שרק בשאר דיני התורה שקיי"ל שספק דאורייתא לחומרא, אפשר לומר שצירוף של שתי ספיקות מהווה סיבה להיתר, אבל בדיני ברכות שנתקנו רק על ודאי, אין הבדל בין הספיקות, שהרי אף לאחר צירוף הספיקות אין הספק נפשט, ועל כן חוזר הדין שאין לברך. ואילו השו"ע סבר שרק כאשר יש ספק אחד אין מברכים, אבל בספק ספיקא אפשר לברך.

ג. ובדעת המשנה ברורה צ"ל שאין הטעם הכא מצד ספק ספיקא שבכל מקום, אלא הטעם הוא מצד שמצרפים כאן שני דעות בראשונים. דעה אחת הסוברת שאפשר לברך אף כששכח יום אחד ולא ספר. ודעה נוספת הסוברת שספירה בזמן הזה דאורייתא, וחוזר הדין של ספקא דאורייתא לחומרא. ועל כן יכול לברך מצד צירוף שני השיטות הללו, והלשון ספק ספיקא הינה לשון מושאלת.

ועל פי הדברים הללו מיושבת הערת הנשמת אדם (הלכות ברכות כלל ה סעיף ו) על דברי הפרי חדש שבלשון התרומת הדשן מבואר שטעם הדין הוא מצד צירוף השיטות, ולא מצד ספק ספיקא שבכל מקום, מכך שהוצרך להוסיף שיש אומרים שספירה דאורייתא ואילו איסור ברכה לבטלה הוא איסור דרבנן, ולפי דברי הפרי חדש אין צורך בהוספה זו. ולפי דברינו ניחא שזוהי גם כוונת הפרי חדש, שהסברא של צירוף השיטות דומה לסברא של ספק ספיקא.

ועוד אפשר לומר שדברי המשנה ברורה שאין מברכים בספק ספיקא נאמרו רק כאשר הספק הוא על עצם הברכה, וכמו במסופק אם אכל כזית או לא, שכעת עיקר ספיקו הוא האם חייב לברך או לא, ובזה אמרין שאין מברכים על ספק ספיקא. אבל כאשר עיקר הספק הוא חיוב הספירה, ואגב חיוב הספירה דנים אם חייב לברך או לא, אפשר לומר שיכול לברך [אמנם יש לעיין שמהמשך דברי המשנה ברורה משמע להדיא שמברכים על ספק ספיקא. וצ"ע כעת].

***

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

י"ב) וידוי הכהן גדול בשליחות כל ישראל

והתודה עליו את כל עונות בני ישראל (טז, כא)

כתב הרמב"ם פ"א מהי תשובה הי"ב וז"ל, שיעיר המשלח לפי שהוא כפרה לכל ישראל כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל שנא' "והתודה עליו את כל עונות בני ישראל".

ויום היא מצוה נפרדת, ועל כן גם כשחיסר יום אחד מהספירה, יכול לברך למחרת על ספירת אותו היום.

וכלפי הדין השני שמקורו הוא בתרומת הדשן (סי' לז), הביא המשנה ברורה (ס"ק לח) את דברי הפרי חדש שביאר שטעם דין זה הוא משום שיש כאן ספק ספיקא, ספק אחד שמא לא דלג כלל, ואף אם נאמר שדילג, שמא הלכה כאותם פוסקים הסוברים שכל יום ויום הוא מצוה בפני עצמו, ואף המחסר יום אחד יכול לברך.

ובביאור הגר"א כתב שדברי התרומת הדשן הינם לפי הסוברים שבספק מצוה דאורייתא מברכים. והקשה שהרי דעת השולחן ערוך (או"ח תרפח, ד) שכרך שיש בו ספק אם הוא מוקף או לא, אע"פ שקוראים בו את המגילה בשני הימים, מברכים רק ב"ד. וטעם הדבר הוא משום שאין מברכים על ספק מצוה, והיאך פסק הכא את דברי תרומת הדשן שאפשר לברך. ומדבריו למדנו שאין חילוק בין ספק אחד לספק ספיקא, ובשניהם אין לברך מספק.

ויש לתמוה שתי תמיהות. הראשונה, מדוע סבר הגר"א שאין חילוק בין הדברים. ועוד, היאך הביא המשנה ברורה את דברי הפרי חדש, והלא שיטת המשנה ברורה (רטו ס"ק כ) שאין מברכים אף בספק ספיקא.

ב. וביישוב שיטת הגר"א נראה לומר על פי דברי הגמרא (ב"ב נה, ב) שמביאה את מחלוקתם של רבנן ור"א באדם שנכנס לבקעה ומסופק אם עבר במקום הטומאה, שרבנן מטמאים ור"א מטהר. וביארו התוס' (שם ד"ה ור"א) וז"ל: "ור"ת מפרש דפליגי דרבנן מטמאו אפילו בכמה ספיקות, משום דמן הדין אפילו בחדא ספיקא טהור דאוקמה אחזקה, וילפינן מסוטה דטמא, וא"כ מה לי חדא ספיקא מה לי תרי ספיקי, דהא אפילו בחדא ספיקא הוה לן למימר דטהור. ור"א סבר אין לך בו אלא חידושו, ודוקא חדא ספיקא טמא".

ולכאורה סברת רבנן אינה מובנת, וכי בגלל שלומדים מסוטה שלא הולכים אחרי חזקה, לא מתחשבים גם בספק ספיקא, והלא ספק ספיקא הוא מטעם רוב, וכמו שכתב הרשב"א (ח"א סי' תא).

וביאר הקובץ שיעורים (שם אות רמו) שכוונת התוס' היא שכיון שלומדים מסוטה שספק טומאה נידון כודאי טומאה, והראיה מכך שלא מועילה חזקה, תו לא מהני ספק ספיקא, מפני שרק כשהאיסור הוא מצד ספק שייך לומר שבב' ספיקות הוקל האיסור יותר וניתן להקל בו, אבל כאשר האיסור נידון כודאי אין הספק ספיקא מחליש את חומרת האיסור.

ועל פי סברא זו ניתן לבאר את שיטת הגר"א, שהנה במשנה ברורה בכמה מקומות (קסז ס"ק מט; רט ס"ק ט) מבואר שטעם הדין שספק ברכות להקל הוא משום שתקנת חיוב הברכה היא מדרבנן, וספיקא

ולפי ד' המנ"ח דאי"ז מצות תשובה אלא מ"ע דיבור של וידוי שנאמר למי ששב וניחם על רעתו, אפ"ל דכשנאמר דרשה לרבות כל חייבי מיתות שיתודו, הו"א דזהו דין לבי"ד להטיל על המומתין במיתת בי"ד להתודות, ואף דתשובה אין שייך אלא למי שיודע על בי"ד מהלכות הריגת המחויב מיתת בי"ד שיטילו עליו להתודות בפיו על אותו החטא שממתין אותו בי"ד, וקמ"ל שאי"ז אלא מצוה השייכת לדיני התשובה של האדם, וכשיודע אין שייך להתודות.

ונבעיקר ההערה שיתודו הממותין אף שלא חטא, העירני הרה"ג ר' ישראל קנטור לד' החינוך להלך מ' תקכד ושכ"כ הרמב"ן ועוד ראשונים דהא דאמרי' כאשר זמם ולא כאשר עשה, דאיו נהרגין הזוממין אף הרגו המחויב, וביארו דיש בזה קצת טעם, "כי אלקים נצב בעדת הדיינין, ולולי שנתחייב הנידון במעשיו הרעים לא נגזר עליו מעשה המשפט אלא ודאי ראוי היה לכך וגלגלו עליו דינו מן השמים על ידי זה הרשע וכו' ואחר שנתגלה הדבר לענינו כי זה האיש בן מות היה לא רצונו שנהרוג העדים עליו", וא"כ הלא יש עליו אשמה להתודות, ואמנם הלא כ' שכיב מרע יש לו להתודות לפני מותו, וא"כ מהו שנאמר כאן, ויתכן לומר שהיה מתחייב המומת להתודות על אותו החטא שעליו באמת הוא בן מות, היינו חיוב וידוי מיוחד על אותו החטא שיש עליו כאן את המיתה, כגון שיודע שעשה חטא שחייבין עליו מיתה, ולא היה עדים, כיון שהמיתה היא על חטא זה הו"א שיתחייב להתודות, קמ"ל כאן חיוב וידוי מיוחד, אלא זהו ממעשה התשובה על חטאים, ומיתה זו אינה באה להדיא ככפרה עם תשובה על איזה עון].

י"ג) שו"ת על הפרשה.

מאת: הרב שר שלום עפג'ין הלוי מח"ס סדרת דובר שלום. לע"נ הטהורה של מרן רשכבה"ג הגאון המופלא מוריניו שמריהו יוסף חיים קנייבסקי זצוקללה"ה זיע"א.

וכ' המנ"ח (מ' שסד, אות ח) דמבואר דהוידוי יכול להיות לכל ישראל על ידי שליח, וכן מבואר דהלא מקור הדין שצריך לפרט החטא נפקא לן מוידוי של משה רבינו דהתודה ופרט שנאמר ויעשו וגו' (שמות לב, לא), הרי דמהני להתודות ע"י שליח, דמשה רבינו היה שליח כל ישראל. ובודאי תשובה בלב היינו החרטה לא שייך על ידי שליח, אלא דאם שב יכול לעשות שליח על הוידוי.

ודבריו מתבארים לפי מה שכתב בתחילת המצוה, דבלשון החינוך שכו' וז"ל, שנצטוינו להתודות לפני ה' על החטאים שחטאנו בעת שנתנחם עליהן, וכן ע"י בדי' הרמב"ם ריש ה' תשובה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא וכו'. וכן בעלי חטאות וכו' וכו'. נראה דמצות הוידוי אינה מצות תשובה, רק מצות וידוי בפה, דגזירת הכתוב היא, דאם מתנחם מהחטא צריך להתודות בפיו, ככל מצות עשה שתלויה בדיבור כמו ק"ש וכדו'.

וכ' להוכיח כן מהא דאי" במיכלתא שהביא החינוך ילפותא דאף בחו"ל יש מצות וידוי ולא רק בא"י ששם עיקר הכפרה, והרי לענין תשובה מפורש בפי נצבים ובפי' ואתחנן דגם בהיות ישראל בגלותם בין הגוים מצווים על התשובה, ועל כרחך דכל ד' המכילתא דאי על המצות וידוי בפה.

ולכאוי' יש להוכיח עוד כדברי המנ"ח, דהנה הביא החינוך מהמיכלתא דאיתא שם, "למעול מעל" לרבות כל חייבי מיתות שיתודו, יכול אף הנהרגין על פי זו זוממין, כלומר אע"פ שהוא יודע שלא חטא אלא שהועד עליו עדות שרק שיהא חייב להתודות על זה, ת"ל ואשמה הנפש, לא אמרתי אלא כשיהיה שם אשמה, אבל לא כשידע שאין לו חטא אלא שהועד עליו שקר, ע"כ, והרי הדברים מופלאים איך הו"א שיאמר דין וידוי על מי שיודע שלא חטא, וכי שייך חיוב במצות תשובה לאדם שלא חטא.

תשובה: לפי דבגלות מצרים לא היה בידינו לקרב גאולתינו בשום אופן מזמן שהיה קצוב לאברהם אע"ה והקב"ה שדילג על הקץ היינו ע"י שחיבת מלידת יצחק או קושי השיעבוד השלים או שארי תירוצים שהזכירו המפרשים משא"כ בגלות זה שאין לו זמן קצוב היום אם בקולו תשמעו ואין הדבר תלוי אלא בנו ויש כמה מצות קלות מאוד כשמקיים אותם מקרב הגאולה והקלה שבכולן אחז"ל גדולה צדקה שמקרבת הגאולה שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות והיינו לומר כמי שיש לו פת בסלו ואינו נחשב לגלות כלל נגד גלות מצרים. (דרשות חת"ס דרוש ב' – לפסח).

שאלה: מה טעם תיקנו לומר דוקא ארבע קושיות אלו.

תשובה: ראיתי אומרים שזה מרומז בקרא "והיה כי ישאלך בנך מחר" שעולה בגימט' תשל"ז וכן מצה ומרור וטבילה והסיבה עולה בגימט' תשל"ז וי"א שתשל"ז הוא ר"ת תשאל שאלות למען זכירה. (הגדש"פ עוללות הגפן בשם בית אהרן).

שאלה: מפני מה שואלים מה נשתנה בליל פסח ואין שואלים מה נשתנה בליל חג הסוכות שעוזבים דירת קבע המלאה כל טוב לדור בסוכה דירת עראי של נסרים וקשרים.

תשובה: נראה שעל חג סוכות אין מה לשאול מה נשתנה כי הסכן הסכין עם ישראל והתרגל בימי גלותו לנדוד ממקום למקום לעזוב את בית ורכושו מדירת קבע וללכת במקלו ותרמילו במקל נדודים למצוא מקום מקלט אבל לשבת על יד שולחן מלא ברכת ה' כמלך במסבו על זה לא הורגל עם ישראל עוד ולכן הבן שואל מה נשתנה. (הגדש"פ חזו"ע בשם ספר קרבן פסח). [הארכתי בספרי דובר על ההגדש"פ עוד כהנה וכהנה בשאלות אך במקום שאמרו לקצר אין רשאי להאריך].

רחצה.

שאלה: מדוע שינה בתחילה אמר ורחץ וכאן אמר רחצה.

תשובה: (א) משום כי רחץ מורה על קלות המעשה אבל הרחיצה לאכילה הוא כדון בכל פרטיה ועל כן כתב רחצה בה"א. (הגש"פ באר יצחק). (ב) ואמינא אנא דה"א מן מלת רחצה הוא רמז על זה וד"ל הלילא הגדה הוי הסח הדעת שאלו חמשה תיבות מתחילין הכל ה"א וכינונו בזה דלא תקשה ממה שאמר מגיד ר"ל שיגיד הגדה ואח"כ רחצה ר"ל שירחוץ ידיו לסעודה ויפלא ממך הדבר הלא כבר נשא ידיו לטיבול ראשון ולאיהו צורך יטול ידיו פעם שנית על כן נתן לסימן תיבת רחצה בה"א נוספת משום דביני לביני אמירת הגדה והלילא הוי הסח הדעת. (הגש"פ נפתלי שבע רצון).

(ג) הא דאמר בראשונה ורחץ וכאן רחצה אפשר לפי מש"כ המג"א שם בשם המרדכי שאם נתכוין בראשונה לגמור בה סעודתו בלא היסח הדעת אי"צ ליטול שנית עיי"ש לכך בראשונה אמר ורחץ שהוא לשון ציווי משא"כ כאן אינו ציווי שאינו חיוב כמ"ש המרדכי שאם רצה לכוין בנטילה הראשונה אי"צ שוב נטילה זו לכך לא אמר רק לשון רחצה שהוא מקור ר"ל שכן הוא מנהג העולם מפני שהיא קשה ליהרהר שלא יסוח דעתו בכל משך הזמן וכאשר באמת כן היא גם דעת הב"י הובא במג"א וביותר ביאר בח"י שם דאין לכוין בנטילה הראשונה דאין לכוין בנטילה ראשונה דאין לנו להתחכם על דברי חכמז"ל שתקנו לברך שנית דילמא אסח דעתו ע"ש כל זה כתבתי בדרך אפשר ובדרך סמך וכו' עיי"ש. (ליקוטי מהרי"ח מנהגי ליל א' דפסח פיסקא רחצה).

(ד) הטעם הפשוט הוא לצורך משקל החרוז שתיבת ורחץ מתחרזת עם תיבת יחץ שלאחריה וכן תיבת רחצה מתחרזת עם תיבת מצה שלאחריה. (הסדר הערוך ח"ב).

(ה) לפי שהנטילה הראשונה אינה חובה כמו הנטילה השניה לסעודה לכן בנטילה שניה אומרים רחצה בסיום האות ה' רמז לה' כללים של נטילת ידים לסעודה א. איזה דבר חייב נטילה ב. שיהא הכלי כשר ג. שיבואו המים מכה גברא ד. שיהיו המים ראויים לנטילה ה. כיצד נוטלים. (הסדר הערוך שם).

(ו) האות ה' שברחצה רומזת שבנטילה זו מברכים ומזכירים את ה' בברכה מה שאין כן נטילה ראשונה שאין מברכים עליה. (רמב"ם אפרים ח"א סי' ש').

פרשת אחרי מות.

פְתַחַת בַּד קִדְשׁ יִלְפֶשׂ וּמִכְנָסֵי בַד יִהְיוּ עַל בְּשָׂרוֹ וּבִמְצַנְנֵת בַּד יִצְנַף בְּגָדֵי קִדְשׁ הֵם. (פט"ז, פ"ד).

שאלה: מדוע כפל תיבת בד ארבעה פעמים.

תשובה: הזכיר ארבעה בגדים שהן של בד והזכיר בכל אחד מהם בד ובתורת כהנים אמרו בד להוציא את החשן בד להוציא את האפוד בד להוציא את המעיל בד להוציא את הציץ והטעם לפי שבגדי כהן גדול הם שמונה ארבעה מהן בד ובארבעה מהן יש בהם זהב ולא היה רשאי ליכנס לפני ולפנים בבגדי זהב לפי שאין קטיגור נעשה סניגור ולפיכך הזכיר עם כל אחד מהם בד למעט שאר הבגדים שכתוב בהם לפני ה' לפי שנאמר בחשן לפני ה' תמיד ונאמר באפוד לפני ה' ונאמר במעיל בבואו אל הקדש לפני ה' יכול יכנס בהם לפני ולפנים לכך נאמר בד להוציא את החושן בד להוציא את האפוד בד להוציא את המעיל בד להוציא את הציץ. (רבנו בחיי).

וְכִסְּהוּ בְּעֶפֶר: (פי"ז, פי"ג).

שאלה: מדוע נצטוונו על כיסוי הדם.

תשובה: (א) טעם למצות כסוי אמרו בבבא"ר ר' כשהרג קין להבל הניחו על פני השדה ובאו חיות ועופות וחרפו וקברוהו ולפיכך זכו למצות כסוי אך במדרש תנחומא שם אמרו דב' עופות באו וא' הרג חבירו וחרפו וקברו ומשם למד קין וחרפו וקבר להבל ועל זה זכו העופות לכסוי ועוד אמרו רז"ל והובא בספר פענא רזא סו"פ חיי שרה דחיה שמרה בתולי רבקה שנשרו ובעבור זה זכו החיות לכיסוי. (נחל קדומים).

(ב) יתכן בעבור שצוה שלא יאכל דם ולא יראה דם נשפך חוץ מהמזבח השם צוה לכסות כל דם שאינו קרב לגבי המזבח שלא יחשוב הרואה בראותו והוא דם איל וצבי או עוף כי זבח נזבח לעבודת כוכבים. (ראב"ע).

(ג) דם חיה ועוף טעונין כסוי שאין מקריבין ממנו על המזבח שלא תהא מדת הדין מקטרגת איך דם יאכל דם לכך צוה לכסותו: (בעה"ט).

(ד) בהיות מקום הצייד על הרוב שומם ומוכן להמצא שם שדים כאמרו ושכנו שם בנות יענה ושעירים ירקדו שם אסר להניח שם דם מגולה וצוה לכסותו כעפר להסיר הכנת המצא השדים שם. (ספורנו).

(ה) עיקר טעם הכיסוי הוא לעשות היכר שלא יבא לידי אכילת דם אבל בבהמות אין צורך בהיכר זה כי כבר הוא מזוהזז ועומד במה שרואה שניתן הדם על המזבח לכפר על נפשותיהם. (כלי יקר).

(ו) לפי שהנפש תלויה בדם כמו שאמרנו באיסור דם ולזה ראוי לנו לכסות הנפש ולהסתירו מעין רואיו טרם נאכל הבשר כי גם בה נקנה קצת אכזריות בנפשינו לאכול הבשר והנפש נשפך לפנינו ובבהמות לא נצטוונו לפי שדם בהמה ניתן לקרבן לכפרה על נפשותינו וא"א לכסותו ואחר שכן לא רצתה התורה לחלק לנו בין מוקדשין לחולין. (ספר החינוך סי' קפ"ז).

וְכִסְּהוּ בְּעֶפֶר: (שם).

שאלה: מדוע כיסוי הדם דוקא בעפר.

תשובה: כי אז לא יהא ראוי לאכילה. (רשב"ם). אך צ"ע הלא גם ע"י דברים אחרים לא יהא ניכר וצ"ל כיון דהוא מצוי בכל מקום ואין צריך טירחה להביאו. (כנלע"ד).

הגדה של פסח [המשך משבוע שעבר].

מגיד.

שאלה: מדוע נתעורר דייקא בליל הסדר לקיים מצות הכנסת אורחים.

תשובה: לפי המבואר בספרים הקדושים דפסח הוא סדר לכל השנה כולה לכן נתעוררים בליל הסדר כדי שכל השנה יקיים ג"כ מצות הכנסת אורחים. (דברי תורה הגדש"פ).

שאלה: מה תועלת יש בסיפור יציאת מצרים אם אין אנו כבר בני חורין כאבותינו.

השנה וזה תיקון גדול לענין הפיכת השולחן בשעת תשמ"ה לכן אמר שו"ע עורך לשון ציווי שעורך שולחנו הוא בעצמו וכו'. (הגיד לעמו עמ' ח"ב).

(ב) רמז שהשולחן צריך להיות ערוך מבעו"י. (הסדר הערוך ח"ב ובהערה שם הוסיף טעם כדי להתאים להרוז הסימנים).

שאלה: מדוע סימן זה הוא שני תיבות ולא תיבה אחת כשאר סימני הסדר.

תשובה: לרמזו שיערוך הוא בעצמו השולחן כנוכח א"נ לפי שצריך בלילה זו שני תבשילין לסעודה אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה עיי"ש. (שם).

צפון.

שאלה: מה הטעם נהגו לגנוב האפיקומן.

תשובה: (א) כי כל מעשינו בלילה הזה כולם מכוונים להזכיר חסדי ה' ונסיו עמנו במצרים כמשחז"ל הרוסת זכר לטיט וכדומה ויפלא לכאורה למה לא נעשה זכר כלל לנס גדול שהיה שם שבלייל יציאת מצרים לא חרץ לאיש כלב לשונו הרי התורה מעידה בפ' בא ולכל בני ישראל לא יחרץ וגו' למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל הרי שהיה זה פלא גדול [ועי' בילקו"ש שם] ולמה יגרע לבלתי קבוע לו שם וזכר בין שאר מעשים מהלילה הזה אולם כבר אחז"ל במס' פסחים דקי"ג ע"א לא תדור במתא דלא נבח בה כלבא ופרש"י משום שהוא נטירותא מאויבים ומגנבים ועתה בין תבין כי גניבת האפיקומן הוא הזכר לנס דלא יחרץ כלב לשונו דמכיון דלא נבחי כלבא באותו לילה פרצו גנבי. (מכתב סופר ח"א להגדה בבאר מרים שם).

(ב) לפי שהרי מצה זו (שמחביאין אותה שהיא בצורת ו') מרמזת על אות ו' שהוא בחינת יוסף וביוסף נאמר גנוב גונבתי ענין גניבה וזוהי התחילת הגלות ובפסח שהוא רומז על הגאולה העתידה אזי אנו עושים רמזים אלו בכדי לתקן אלו הבחינות בכדי לקרב את קץ הגאולה. (ים החכמה שם בעיונים והספות שם).

שאלה: מה מעלת המנהג להכין כוס חמישי לאלהיו הנביא.

תשובה: יש שהפליגו מאוד בשבח המנהג הזה להכין כוס לאלהיו הנביא ואמרו כי כשם שאלהיו הנביא בא לברית מילה להעיד על ישראל שמקיימים מצוה זו כך בפסח שנאמר בו וכל ערל לא יאכל בו בא להגיד שבחן של ישראל ולהזכיר לפני הקב"ה שקיימו מה שקיבלו במצות פסח התלויה במילה ומסיים אין כאן ספק כי בא יבוא אליהו הנביא זכור לטוב בכל בתי ישראל לראות קיום המצוה ויעלה לנו השמימה להמליץ בעד כלל ופרט למהר ולהחיש גאולתן. (שו"ת מהר"מ חאגיז שבסוף ספר ברכת אליהו [בהוצאת וונזבק שנת תפ"ח] עמ' נ"ה).

שאלה: מדוע פזמון אחד מי יודע בא מיד לאחר ההגדה.

תשובה: שיר זה בא לאחר כל סיפור ההגדה שהרבנו לספר בענין יציאת מצרים ומעשי אלהינו ללמדנו באיזו זכות גאלנו הקב"ה והצילנו תחת יד מצרים. (הגדה עטרת ישועה).

שאלה: על מה מבוסס פזמון אחד מי יודע.

תשובה: י"א דשיר זה מבוסס על מדרשים במקומות מפוזרים אשר למדו כל אחד על פי דרכו איזו זכות היתה לישראל שיצאו ממצרים ואסף בעל השיר את כל המאמרים וקבעם אחת לאחת מא' עד י"ג בדרך שיר וחרון. (הגדת עטרת ישועה). ואני מצאתי גליון אחד קלף ישן כתי"י שמראהו מוכיח שנכתב לפני כמה מאות שנים ובו כתוב פיוט זה ולפניו כתוב שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואחריו פיוט זה ומזה נתודעת דבר חדש כי פייטנו יסדו על פסוק שמע ישראל וגו' שהיה נהוג לומר אחר סיום ההגדה. (קובץ שערי ציון [לרבי שלמה אהרן וורטהימר]).

שאלה: מי חיבר את הפיוט אחד מי יודע.

תשובה: פיוט זה נמצא בבית מדרשו של הרוקח לר"א מגרמייזא וקבעו אותו לדורות לזמרו. (ספר מרבה לספר [קרלסרוא תקנ"א] להרב פילטא סגל ובספר באר מרים כתב בשם סידור הכתוב בכ"י עתיק משנת קס"ו).

(ז) יש לרמז במה שבראשונה אמר ורחץ בו"ו ושוב רחצה בה"א ע"פ מה ששמעתי בשם אחד קדוש שבאות ו' שיש לו ג' מילואים מרומז אורייתא וישראל וא"ו עולה י"ג כמנין אחד ית"ש וי"ו עולה כ"ב כמנין כ"ב אותיות התורה וי"ו עולה י"ב כמנין שבטי י"ה והיינו קוב"ה ואורייתא וישראל ואות ה"א מרמז על עולם הבא כדדרשו רז"ל [מנחות דכ"ט ע"ב] על פסוק כי ביה"ה צור עולמים על כן בתחילה אמר ורחץ בו"ו שירחץ עצמו ע"י שיתדבק במה שמרומז בו"ו תורה וקוב"ה וישראל ואח"כ מגיד רחצה בה"א ללמד בתוך ביתו שגם בענייני עולם הזה צריך להתנהג על פי התורה. (ויגד יעקב מועדים ח"ב).

מוציא מצה.

שאלה: מה טעם הברכה על המצה הוא באל"ף על אכילת מצה ולא למ"ד לאכול מצה.

תשובה: לפי שהוא מוציא בברכה זו את עצמו ואת האחרים עמו וכן כל ברכה שמוציא אחרים עמו צריך לברך על כמרוור דלשון על הוא שציוונו על עשיית מצה זו ולשון בלמ"ד אין משמעו אלא על עצמו שציוה אותו על המצה. (לבוש סי' תע"ה ס"א).

שאלה: מדוע אין מברכים על אכילת מצה מליל ראשון ואילך משא"כ בסוכות מברכים לישב בסוכה כל שבעת ימי החג.

תשובה: (א) לפי שמצה מליל ראשון ואילך רשות וזה שאוכל מצה אינו אלא מפני שאינו יכול לאכול חמץ כמו שהאוכל בשר בהמה טהורה מפני שאינו יכול לאכול בשר בהמה טמאה ואינו מברך אשר קדשנו לאכול כך שאותה אכילה אינה אלא לצורך גופו ולהשביע רעבונו אבל אכילה בסוכה בשאר ימים שמברכין עליה אע"פ שגמרו ט"ו מחג המצות ומכאן ואילך נמי רשות מ"מ כיון שהישיבה אינה אלא לצורך גופו אלא קיום המצוה ראוי לברך לישב עליה בסוכה. (כל בו סי' ז', חק יעקב סי' תע"ה סקכ"ד, כה"ח שם סקע"א).

(ב) לפי שאדם יכול בשאר ימי הפסח לעמוד בלא אכילת מצה ויהיה ניזון בפירות משא"כ בסוכה שאינו יכול לעמוד בלא שינה שלשה ימים והוא חייב לישון בסוכה ולטייל. (שלחן גבוה סי' תע"ה סקכ"ח וברכ"י שם סק"ו בשם הרז"ה, כה"ח שם ע"א).

מרור.

שאלה: מדוע רק באלו ירקות [חזרת, תמכא, חרחיבנא, עולשין, מרור – פסחים דל"ט ע"א] יוצא אדם יד"ח בפסח.

תשובה: חמשת המינים שיוצאים בהם ידי חובת מרור בפסח רומזים על חמש הגלויות שגלו ישראל מרור – כנגד מצרים שנאמר וימררו את חייהם, חרחיבנא – כנגד בבל שהחריבו את בית המקדש, תמכא – כנגד פרס שתמכו בבנין בית המקדש – עולשין כנגד יון שהכבידו העול על ישראל וגזרו על שינון התורה [עולשין נוטריקון עול שינון], חזרת – כנגד אדום שהקב"ה עתיד להחזיר מלכותו כבראשונה. (הגדש"פ אוצרות התורה בשם החיד"א).

כורך.

שאלה: מי כורך את מי המצה את המרור או המרור את המצה.

תשובה: י"א המרור כורך את המצה. (הר"ח בפסחים דקט"ו ע"א וז"ל שם "שהיה כורך המרור על המצה ואוכלו", וכ"כ במחזור ויטרי סי' ע"ב, מאה שערים לרי"צ גיאת פסחים דק"ב סוע"ב, הרד"א בסדר השני, המנהיג בהל' פסח סי' פ"ג בשם ר' שמעיה ובשם רבינו שמואל ובשבה"ל השלם סי' רי"ח ובתניא רבא סי' מ"ח ובכל בו סי' נ' ובחינוך פ' בא סוס"י כ"א, ובמהר"י צאלה במהדו"ק ד"ז סוע"ב, ובהגש"פ של הר"ש מנצורה כל אלה הביאם בהגדש"פ – מגיד מראשית סי' ל"ב). וי"א המצה כורכת את המרור. (סדר רב עמרם גאון [מהדורת גרש ירחים] עמ' קס"ו בזה"ל "וחזור וכורך חזרת במצה").

שולחן ערוך.

שאלה: למה נקט לשון לשון ציווי שולחן ערוך ולא שולחן ערוך לשון עבר.

תשובה: (א) אפשר דבא לרמזו למ"ש רז"ל שמצוה בליל פסח לערוך הבעל בעצמו את השולחן והסדר ולא ע"י נשים או משרתים כשאר ימות

ישתה אותם לא צדק לכן צדק השוחט ששחטו ואסור היה למלאך המות להענישו הואיל וכך צדק הקב"ה ששחטו. (ספר דרך הישר בשם הגר"י אייבשיץ זצ"ל, הגש"פ אורח חיים לבא"ח).

שאלה: מדוע נהגו לומר שה"ש בסוף ליל הסדר.

תשובה: משום שנאמר בו לסוסתי ברכבי פרעה וכולו מדבר אודות גאולת מצרים. (מחזור ויטרי ח"א).

שאלה: מדוע כינה הקב"ה את רעייתו כנסת ישראל בשם סוסה או איש יתאר את אשתו אי פעם בכינוי סוסה.

תשובה: י"ל דכמו בסוסי רכבי פרעה היה ההיפך ממנהגו של עולם שהרכב מנהיג לסוס ובפרעה וחילו הסוס הנהיג את רוכבו כמו שאמרו חז"ל שהמצרים רצו לחזור למצרים והסוסים בעל כרחם הסיעו אותם לים כן דמיתוך והמשלתוך רעייתי על זה האופן ממש שאף שאני רוכב ערבות ואני שולט על כל הכוחות כולם עם כל זה כביכול את מנהיגה אותי ע"י מעשיך שענין התחברותי כביכול לעולמות הוא רק כפי ענין התעוררות מעשיך לאן נוטים וזה מה שאמר הכתוב רוכב שמים בעזרך וזה מה שאמרו חז"ל העבודה צורך גבוה מוסיף עוד שזו הסיבה שבעת קריעת ים סוף אמר ה' למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו רצונו לומר שהכל תלוי בהם שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלך ונסוע אל הים סמוך לבם לא יירא מעוצם ביטחונם ודאי יקרע לפניהם הים כי אז יגרמו התעוררות למעלה שיעשה להם נס והים נקרע לפניהם וזה שאמר דוד המלך ה' צלך על יד ימינך היינו כמו שנטיית הצל של איזה דבר הוא מכון כפי תנועות אותו הגורם לצל ואין לנטות כן בדמיון כביכול הוא יתברך שמו מתחבר לנטות העולמות כפי תנועות ונטיות מעשי האדם למטה כן מפורש בחז"ל במדרש אמר לו הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל כי שמי אהיה אשר אהיה מהו אהיה אשר אהיה כשם שאתה הוה עמי כך אני הוה עמך וכן אמר דוד ה' צלך על יד ימינך מהו ה' צלך כצלך מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך ואם אתה בוכה הוא בוכה כנגדך ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מוסברות אף הוא נותן לך כך אף הקב"ה ה' צלך כשם שאתה הוה עמו הוא הוה עמך. (נפש החיים שער א' פ"ט).

ויש שמשערים שהוא חיבור לרבי אברהם אבן עזרא בהיותו באיטליה. (אמרי יהושע [דומב] ח"א).

שאלה: מה הקשר בין פיוט אחד מי יודע לליל הסדר והרי היה צריך לאומרו בכל יום.

תשובה: י"ל דעשיר אינו מגלה לעולם את גודל רכשו רק כאשר הוא שותה לשכרה נכנס יין יצא סוד הוא מתחיל לגלות ולמנות את אשר יש לו כך גם אנחנו בדרך כלל אין יהודי שותה משקאות חריפים בשבת שותה הוא יין רק לצאת ידי חובת הקידוש גם בפורים אפשר לקיים את מצות העד דלא ידע על ידי שינה רק בליל המדר בו חייב כל אדם מישראל לשתות ארבע כוסות אנו שותים למעלה מהרגיל לכן אנו מתחילים לגלות כמו אותו עשיר את האוצרות שיש לנו והם אחד אלוקינו שני לוחות הברית וכו'. (הגש"פ יד כהן בשם כ"ק האדמו"ר ר' יששכר דוב מבלעזא).

שאלה: מי חיבר את פיוט חד גדיא.

תשובה: י"א שפיוט זה נמצא בבית מדרשו של הרוקח לר"א מגרמזי"א. (הגדת הגאונים והרמב"ם [עמ' תי"ב] ע"פ כת"י עתיק). וי"א שפיוט זה נתחבר בארמית ע"י גולי בבל. (הגש"פ אש תמיד בשם חת"ס, הגדת חסד לאברהם).

שאלה: לכאורה השונרא שאכלה את הגדי עשתה דבר פשע אם כן הכלב שנשך אותה צדק לכן המקל שהכה אותו לא צדק וטוב עשתה האש ששרפה אותו לכן המים לא היו צריכים לכבות את האש וטוב עשה השור שהענישם ושתה אותם לכן לא היה צריך לשחוט את השור ואם כן צדק מלאך המות שנקם בשוחט ממילא יקשה מדוע העניש הקב"ה את מלאך המות.

תשובה: אמנם יתכן שהשונרא אכל את הגדי שלא בצדק ויש לו לאבא סיבה טובה לכעוס עליו ולהענישו אבל אם יש סכסוך בין האבא לשונרא מי ביקש מהכלב להתערב בו הכלבים המתערבים בריב לא להם ומלבים את אש המחלוקת הם האשמים יותר מכל ואם כן צדק המקל שהכה את הכלב והאש ששרפה אותו לא צדקה צדקו אם כן המים שכיבה והשור

נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א

ליל הסדר מפתח לגאולתינו ופדיון נפשינו

הנה סגולת ליל הסדר שהוא מפתח לגאולה העתידה. אמנם טבעו של מפתח הוא, שאינו פותח אלא אם כן עושים בו שימוש... וכמו כן במפתח הגאולה של ליל הסדר, קשה לצפות לתוצאות בלי השקעה ומאמץ מיוחדים.

יתכן מאוד להניח, שאם כן נעשה את ההכנות הראויות לזה, נראה נפלאות, ככתוב בספר מיכה ז' ט"ו, **פִּימִי צִאֲתָךְ מֵאֲרִיז מִצְרַיִם אֲרָאֲנוּ נִפְלְאוֹת. וככל שנהיה קשורים יותר ליציאת מצרים, נזכה לראות נפלאות.**

והנה הנפלאות אינן בדווקא מה שאנו מבינים וחושבים, כי בודאי שכל גדולי ישראל ראו כל אחד לפום דרגא דיליה נפלאות והשגות בליל שימורים. וכמו כן כל אחד ואחד שיכין עצמו בהכנה הראויה כפי השגתו, בודאי יזכה לראות נפלאות, והוא על דרך הרחב פיך ואמלאהו. ובכן, על מנת לקבל התועלת האמיתית של ליל הסדר, צריך לעמול היטב, ולהתכונן מראש, ולעשות הכל כדי לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. ואין יהודי שלא חש בליל הסדר התעלות והתרוממות מיוחדת. כי אכן הוא ליל שימורים, המשומר מהבורא יתברך להעניק לכל יהודי ויהודי נעימות רוחנית לפום דרגא דיליה. והתוצאות לפי ההכנות.

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה המספר, דייקא, משובח. כי אכן כשמשתמש במפתח הרי הוא זוכה לאוצר שאין בלתו, וכל טוב אדוניו בידו, שאם יבחר בטוב וישמח בעבודתו יתברך, ובהיותו מעם הנבחר, עבדי ד', הרי באמת הוא יוצא ממצרים. כי גאולת מצרים גאולה רוחנית היא. וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה, דייקא, משובח.

בכל דור ודור אנו אומרים וחוזרים ושונים ומשלשים:

שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו... כל כך הרבה סכנות ברוחניות וגשמיות, עוברים כלל ישראל. והקדוש ברוך הוא – בכבודו ובעצמו – מצילנו מידם.

ענין זה צריך להיות נגד עינינו, וגם כאשר נראה לעין בשר כי כלו כל הקיצין, כמו בזמנינו... הרבה שלוחים למקום, השומר עמו ישראל לעד.

וזה נכון גם ברוחניות וגם בגשמיות, וכולנו עדים לכך, כי הבא לטהר מסייעין אותו... וגם במצרים היו כלל ישראל צריכין זכויות לצאת ממצרים. ולבסוף יצאו. ואילו הרשע היה שם לא היה נגאל. ואין זה סתם ענין שמזכירים כבדרך אגב, שמקהין את שינוי של הרשע. כי אם שזוהו יסוד גאולת מצרים, שהיא בעיקר גאולה רוחנית, וצריך כל אחד להיות מוכשר לצאת משם לחירות עולם. ונזכה להודות על גאולתינו ועל פדיון נפשינו.

ולאחרונה הגלות מורגשת יותר ויותר, ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, וחם ושלוה הדבר עלול לגרום לרפיון כלשהו, ולכן יש להתחזק באמונה וקבלת עול מלכותו ברצון, ונזכה לגאולה שלימה במהרה.

~~~~~

ניגון "שלנו" סיפור מיוחד לחג הפסח. מאת הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א

פרק ראשון שלושים ותשע מדרגות

שנת תשי"ח

צמרות העצים השתוחחו מול שריקת הרוח. מבשרים לבני המושבה על עונת החורף שהקדימה ובאה. בתים בני קומה אחת, מרופטים קמעא, שכבת טיח קלופה חושפת תחתיה לבנים מיושנות נגוסות בשיני הזמן.

מאחד הבתים יוצאת דמות קטנה, ילד תכול עינים ובהיר שיער. מעיל חום מתנופף על כתפיו ברישול. לילד אין זמן ללבוש את הבגד כראוי. אשה במטפחת מגיחה בעקבותיו וצועקת אחריו:

"תלבש היטב את המעיל, בנצי, אתה עלול להצטנן".

הילד ששמו בנצי אינו מתפעל במיוחד מן הקריאה האמהית, המעיל ממשיך לתלות על כתפיו. רגיל הוא באזהרות וצוויים מסוג זה. הורים קשישים לו, וכי מה אשם הוא שנוול להם לעת זיקנה, בגיל שנעשים סבא וסבתא. חרדים הם איפוא לכל שיעול קטן שלו ומשגיחים עליו בשבע עינים.

הולך בנצי הקטן לראות כיצד גדליה הרפתן חולב את תריסר הפרות. בשובו יביא לאמא כד חלב חם הישר מן הפרה, אמא תחבק אותו כמו תמיד ותחייך בפה מלא שיניים תותבות, "בנצי שלי, אתה ילד נפלא, כמה אני אוהבת אותך".

ואבא, ירים את עיניו מן הספר, (תמיד מעיין הוא באיזה ספר גדול, ומהמהם לעצמו בניגונים עצובים שקטים), יביט עליו בעיניו הטובות ויאמר, "בנצי, לך לאכול ארוחת ערב". כך משתעשע הוא בנצי במחשבותיו בדרכו אל הרפת. רבות מחשבות בלב ילד...

באמצע הדרך בנצי שומע את גדליה נוזף בפרות הסרבניות. "איחרתי את החליבה" הוא נבהל ורגליו ממהרות. הוא שועט בחופזה במורד השביל המוביל אל הרפת. הנה, כאן גרם המדרגות, שלושים ותשע מדרגות יורדות אל העמק הקטן בו נמצאות הרפתות.

בהחפזו, בנצי מאבד את שיווי משקלו. הוא מתגלגל במורד המדרגות וראשו נחבט פעמים רבות בגושי הבטון. שלושים ותשע מדרגות, שלושים ותשע מלקות. בנצי מגיע למטה כשדם רב זב מראשו ומכל חלקי גופו. גדליה הרפתן שומע מבחוץ משהו נחבט שוב ושוב בחבטות קשות והוא רץ החוצה בבהלה. הדלי מתהפך בין רגליה של הפרה והחלב הלבן ניגר על

הארץ לתמהונה של הפרה שאינה מבינה את נפש אדוניה. כה חרד הוא תמיד על כל טיפת חלב, מדוע מניח הוא עכשיו לחלב היקר להשפך? גדליה מזעיק עזרה ראשונה. בנצי מועבר אל בית החולים בדחיפות. לאחר שהערפל מתפזר מתבררות העובדות המעציבות לאשורן. בנצי נפצע קשה ונשאר בחיים, אבל משהו בראשו נפגע ללא תקנה. הרופאים מדברים על נזק שנגרם למוח. בנצי בן התפנוקים, בנם היחיד של עזריאל ודיצה בירין שנולד להם לאחר עשרים שנה מהחתונה, הפך ברגע אחד לילד פגוע מוח. עזריאל ודיצה קיבלו באהבה את הגזירה והחליטו לעשות כל שביכולתם להלחם ביאוש ובמחלה. הם העניקו לבנצי את כל החום והאהבה שבנפשם, והקימו לו חממה מלאה כל טוב. רק בזכות טיפולם המסור השתקם בנצי ושב כחלוף השנים למסגרת אנושית. בנצי גדל והתפתח בגופו כאחד האדם. במוחו לא. הוא סבל ממה שנקרא בשפה הרפואית פיגור סביבתי. הוא הבין הכל וקלט כל דבר כמו כל חבריו, אבל תמיד נשאר מאחור. יום אחד שמע אותו אביו עזריאל מדבר בטלפון ואומר לבן שיחו את המשפט המצמרר הבא: "אני מפגר אמיתי, אתה מבין? לא במובן של מונגולואיד, אלא מפגר כמו שעון מפגר, אני מגיע לכל מקום בדיוק כמוך, רק חמש דקות אחריך". עזריאל בכה כל אותו הלילה. מילותיו של הנער קרעו את ליבו. הן היו תמונת מצב נכונה, אבחנה מדויקת למצבו.

פרק שני שבירת הכלים

שנת תשל"ב

בנצי היה עתה בחור בן עשרים ושתים שנה. עזריאל ודיצה עקרו מן המושבה הדרומית הקטנה לירושלים, כדי שיוכלו לשהות בקרבת מוסד טיפולי שסייע לבנצי רבות בשיקום הדרגתי. בנצי היה שוהה במוסד שמונה שעות ביום. אחרי הצהרים הקדיש לו עזריאל את מיטב זמנו ולמד איתו לימודי קודש. חומש, הלכה, משנה, ואפילו גמרא. סוגיות קלות שבנצי היטיב להבין בעזרת טבלאות ששרטט לו עזריאל. הוא ניחן בסבלנות ברזל. בנצי לא. כל אימת שהענינים לא התנהלו בהתאם לרצונו, או שהתקשה בהבנת הלימוד, היה נתקף בחמת זעם. הוא היה קם ומתחיל להתרוצץ בין החדרים כאחוז תזזית כשפיו פולט קריאות זעם וידיו משליכות חפצים שונים לכל עבר. אלו היו סופות הוריקן שהפכו את כל הבית על פיו. ההתקפות היו פועל יוצא מקצר חשמלי כלשהו במוחו של בנצי. הוא לא ידע לשלוט על עצמו וכילה את חמתו בכל דבר שניתן להשליך. הנזקים היו גדולים אבל עזריאל ודיצה נשכו שפתיים והבליגו. "זו גזרה משמים" היו ממלמלים, כאשר התחבאו מאחורי הדלת הסגורה בשעה שבנצי שפך את חמתו וניפץ את הכוסות והצלחות בזו אחר זו. לא היה מה לעשות נגד התופעה הזו. היא הייתה אורגנית בעיקרה ולא נפשית. כן, הרופאים רשמו לבנצי גלולות הרגעה, אך בנצי נטל את הגלולה רק פעם אחת. הגלולה הבודדת הזו גרמה לו לאובדן זכרון ולהזיות תקופה ארוכה, וההורים הכאובים העדיפו את ההתקפות העונתיות, על מחירן הגבוה, מאשר את בנצי המוטל במיטה כאבן באפתיה נוראה משך שבועיים ויותר. הם התנחמו בכך שתקופות הרגיעה בין התקפות הזעם נעשו ארוכות יותר ויותר. בלילות היו מדברים ביניהם בלחישות ושואלים את עצמם מה יהא עליו על בנצי, הרי הוא כבר בן 22, האם להשיא לו אשה. האם יוכל לנהל בית או שמא הנסיון נועד מלכתחילה לכשלון, ומה יהא עלינו, האם נלך מן העולם בלי לראות מעט נחת. עזריאל כבר היה בן 70 ודיצה מעט פחות

ממנו. ידידיהם בני גילם טיילו בין בריתות הנינים, ואילו הם רצו רק לחבוק נכד ראשון. הם ידעו כי אם יתחתן בנצי יוכל להקים דור של צאצאים נורמליים לחלוטין. הצרה הייתה שאיש לא חשב כמוהם. המושגים בנצי וחתונה נחשבו לשני הפכים גמורים בדעת הקהל. עזריאל ודיצה פקדו את הכותל המערבי ארבעים יום רצופים והתפללו מקירות ליבם לישועתו של בנם בן-ציון בן דיצה דבורה. ארבעים יום שפכו את כאבם ויגונם. יום הארבעים הסתיים בימי הסליחות. עזריאל התכבד לעבור לפני התיבה באחת מפינות הכותל, וכשהגיע למילים "כי כל לבב דווי וכל ראש לחלי", נשברו כל מחסומי הביישנות שלו. קולו השקט התרומם בשאגה נוראה שהרעידה את כל הרחבה הגדולה, והוא פרץ בבכי גדול שניקז החוצה סילונות של צער ויגון משנים קדמוניות, מאז נהפך בנצי לבעל-מום בהיותו ילד בן שמונה.

פרק שלישי

שבע השנים הטובות

יומם אחד זה בא. ידידה טובה ניגשת לדיצה ואומרת לה, "בנצי שלך כבר בחור מבוגר". אוזניה של דיצה מאדימות יחד עם הסומק המציף את פניה. לא הייתה מאמינה שבגילה עוד אפשר להתרגש כל כך. הידידה שחה לה בפשטות כי להוריה שכנים טובים, אנשים פשוטים ונחמדים שיש להם בת מבורכת בכל המעלות, רק קצת חרשת-אילמת. זאת אומרת, חרשת לגמרי ולא מדברת בכלל. אבל היא מסוגלת לתקשר עם הסביבה, היא אינטליגנטית מאד ונבונה, ומנהלת את כל הבית פרפקט, כמו עקרת בית מזה יובלות. עזריאל ודיצה נזרקו בבת אחת לכף הקלע. ההתלבטויות היו קשות מנשוא. משאת נפשם מוגשת להם על טס של כסף, הברורים נעשו והכל נראה שפיר. אך האם יעזו לחצות את הגשר המעורער הזה? עזריאל התהלך כסהרורי ימים שלמים, דיצה גם היא לא ידעה את נפשה, עד שלבסוף ניצח יצר המשפחה המקנן עמוק בחביוני הנפש. הם החליטו לקחת את הסיכון ולחתן את בנצי.

בנצי הבין את המצב וידע כי אין לו סיכוי למצוא כלה טובה יותר מאסתי החרשת_אילמת. זהו המום היחיד שלה, מלבד זאת היא נורמלית לגמרי.

הנישואין של בן-ציון ואסתר נחוגו באולם צנוע. אבל כמויות האנשים ששטפו את האולם לא היו צנועות כלל וכלל. המונים לאין ספור באו לשמוח בשמחתם של עזריאל ודיצה בירין שזכו להשיא את בנם היחיד לעת זיקנה. המונים באו לשמח את הוריה של אסתי החרשת-אילמת, שלא האמינו גם הם כי יום יבוא ובתם האומללה תזכה לעמוד תחת החופה. שלא לדבר על החתן והכלה עצמם שזכו להשתתפות מסיבית של כל חבריהם מאז עמדו על דעתם.

יום לאחר השבע-ברכות החלו החיים האמיתיים. בנצי יצא לעבודתו הקבועה כממין בבית חרושת. אסתי שימשה כפקידה קלדנית במשרד קטן. בנצי השתדל לקנות כל יום משהו לאשתו ועשה כל מאמץ להשביע את רצונה. להוכיח כי הוא אדם נורמלי כמו כל אחד. גם אסתי מצידה לא חסכה כל מאמץ לרצות את בעלה ולתפקד כמו כל אדם רגיל. היא למדה לעקוף את מומה הבולט בכל מיני טכניקות ואמצעים שונים. קראה שפתיים ואפילו "דיברה" בטכניקה שלמדה בבית-ספר לחרשים-אלמים. אפילו התקפי הכעס הקבועים של בנצי נעלמו כלא היו. כה מאושר היה עד כי שכח לכעוס. החיים זרחו אליהם פתאום כשמש ביום סגריר. הם היו זוג מאושר.

שנה לאחר החתונה נולד לבנצי ואסתי בנם הבכור, ישי. עזריאל ודיצה הפכו לסבא וסבתא והסתובבו ברחובות העיר צוהלים ומאושרים כחתן וכלה ביום חופתם. ההרגשה הייתה נפלאה, הם נעשו צעירים בעשרות שנים. הברית של ישי עברה כחלום קסום עטוף בענן זוהר.

עזריאל החזיק את נכדו הנימול על ברכיו, וכאשר בירך בנצי את הברכה, נטפו מעיניו של הסב-הסנדק טיפות מלוחות על פניו של העולל הבוכה ונתערבו דמעותיהם אלו באלו. בכי של אושר שאין בילתו ובכי של כאב שאין לו פשר.

כשהיה ישי בן שנה נולדה אחותו דיצה. זו הייתה שמחה מהולה בכאב על אובדן הסבתא דיצה שנפטרה ערב הלידה. דיצה'לה הקטנה הזכירה את סבתה המנוחה בחיך הקורן והשמחה השופעת שאפפה אותה. בנצי ואסתי היו הורים מאושרים לילדים בריאים ושלמים. ישי ודיצה גדלו והיו ילדים נורמליים לגמרי, הם לא ירשו מן האב ומן האם שום חסרון ושום מום. שש שנים הכל היה טוב ויפה והבית היה שטוף אושר עד שבנצי פוטר מעבודתו.

פרק רביעי הבית נשבר

שנת תשל"ט

שבע שנים סגר מלט השמחה בעד השדים הכלואים במעמקי מוחו הפגוע של בנצי. שבע שנים טובות ומאושרות. אבל לאט לאט פרצו השדים מהבקבוק, תרתי משמע. הוא היה מלא רגשי נחיתות וחשדן חסר תקנה, נדמה היה לו כי כל העת מתלחשים מאחורי גבו על נכותו המוחית. לאחר שפוטר מעבודתו בגלל 'צעדי התייעלות' שקע בדכאון. מעט מעט החל להתמכר לטיפה המרה. האלכוהול היה אסור עליו בתכלית האיסור מילדותו וממנו התנזר בקפדנות. בנצי החל מסתגר בבית ימים שלמים, מדוכא ועצוב. תחילה היה מלנכולי ושקט, אבל לאחר כמה שבועות של תסכול כוסס עמוק בנשמתו הפך להיות עצבני, קצר-רוח ומהיר-חימה.

באחד הבקרים נתקף בנצי באותה רוח רעה שכבר שנים נדמה היה שעזבה אותו ללא שוב. הוא שב להיות בנצי הישן והלא-טוב כמו שהיה לפני החתונה. אשתו אמנם לא שמעה את זעקותיו הקולניות ואת הצלצול של הכוסות המתנפצות על הרצפה, אבל ראתה הכל. היא עמדה שם לבנת-פנים ושפתיה רוטטות. זה לא היה בנצי שהכירה. זה לא היה אדם. זה היה פיל זועם ועיוור שהשתולל ללא מעצורים. הטיח, שבר, טרק דלתות, קיפץ ורמס כל דבר. החורבן היה נורא. המראות בבית היו קשים מנשוא והזכירו הפצה אוירית. הבית שלה, גן-העדן המטופח שבנתה בעשר אצבעותיה במשך חמש שנים, הפך בן רגע לאתר מוכה פוגרום. הפוגרום צ'יק היה לא אחר מאשר בעלה העדין והנוח לבריות! ביקשה לבכות ולא יכלה. עמדה פכורת ידים, נבוכה ואובדת עצות. לבסוף פרשה לחדרה, השתטחה על המיטה ובכתה שעה ארוכה, בכיה אילמת. ללא קול וללא מילים.

בתוך כך נרגע בנצי מזעפו, ההוריקן הסתלק כלעומת שבא. כשגילה מה עולל בכעסו הסומא, היכה אותו ליבו. הוא התבייש והצטער. לא האמין שהוא עצמו אחראי לזוועה הזו. מיהר לסלק את השברים, לטאטא את הכוסות המנופצות, לתקן כל מה שאפשר, רץ מהר לשוק לקנות כלים חדשים במקום הכלים ששבר, וחזר הביתה עם סלים גדושים וזר פרחים ענק. ביקש לפייס את נוות-ביתו על העוול שגרם לה ואפילו אם זה נגרם בשוגג, ושמה באונס.

למזלם של בנצי ואסתי לא היו הילדים בבית בשעת המהומה. הרעיה הסכימה לקבל פיוסין בסופו של יום, וקראה את שפתיו של בנצי שחזר ואמר ארבע פעמים:

"לא יודע מה קרה לי, אני מבטיח שזה לא יחזור".

אבל זה חזר.

חודש החזיק בנצי מעמד. אבל הבטלה - אם כל חטאת - הייתה בעוכריו. השעמום והתסכול עשו בו שמות. הוא כעס על כל העולם והפך לפקעת עצבים. היא פחדה ממנו ועשתה הכל כדי שלא יישנה המחזה הנורא.

ההוריקן היכה שנית בערבו של יום, לאחר שישי בן השש ודיצה בת החמש שכבו במיטותיהם רחוצים ומסורקים, וקראו בספרוני ילדים. אסתי כבר התכוננה לכבות את האור כאשר לפתע ראתה את צלליתו של בנצי וצלחת טסה ומתנפצת אל הקיר.

אילו נלקח בנצי למרפאה טיפולית, אולי היו מאבחנים את הבעיה בעוד מועד ומונעים את הנזק. בנצי לא היה אחראי למעשיו, לגמרי לא. אבל הוא עשה הרבה דברים בשעה של ערפול חושים וחומרים כימיים שהשתוללו חופשיים במוחו הפגוע. אסתי כבר הייתה מוכנה להשלים ולסלוח על החורים שעשה בריפוד הספה והכסאות היקרים שנשברו בהתקפת הזעם. כי זה היה החלק הקטן, הפתיח לקראת הקטסטרופה האמיתית שהתחוללה לאחר מכן. בנצי פלש לחדר הילדים, והכה את ישי הקטן בכל חלקי גופו. תגובתו של הקטן בתחילה הייתה שתיקה שהביעה הפתעה ואי-אמון. אבא מעולם לא הרים עליו יד. אבא גם מעולם לא נראה משונה ואחוז אמוק כמו עכשיו. אילו היה מבוגר יותר היה מבין. הוא לא הבין אלא שחוש הילדות הבריא שלו רמז לו כי משהו התקלקל ללא תקנה. כשראה כי אבא לא מתלוצץ וממשיך להרביץ לו עם כל הלב פרץ ביללות כאב ועלבון.

ההתקפות הבאות היו קשות יותר. אסתי הייתה חסרת אונים ולא ידעה מה לעשות מול אובדן השפיות של בעלה, עד לאותו יום בו הטיח בנצי בחוזקה את ראשו של ישי בקיר כמה פעמים. צרחות הילדים המבוהלים הזעיקו את השכנים. השכן ויספיש מן הקומה השלישית שהיה ידוע כבעל כוח, לפת בידי הפלדה שלו את בנצי המשתולל בשיא טרופו והציל את דיצה הקטנה מגורל דומה.

הבית המאושר נשבר באותו ערב בו הובהלו שלושה לבית החולים. בנצי נלקח למחלקה סגורה. גם אסתי לקתה בהתמוטטות עצבים ולא שבה עוד לעצמה. ישי הובהל אל המחלקה הנוירו-כירורגית לניתוח ראש דחוף שהציל את חייו ברגע האחרון. דיצה הבוכיה בילתה את השבועות הבאים בביתם של קרובי משפחה, ואחרי שהבריא ישי ושחרר מבית-החולים, נמסרו האח והאחות לאימוץ לשתי משפחות חשוכות ילדים.

פרק חמישי אל המעיין

"כל הילדים יחזרו אחרי: וידבר ה' אל משה לאמר. ה' אמר למשה רבינו שיגיד לבני ישראל". מקהלה של עשרים ושבעה ילדים פצחה בבת אחת בציפצוף קולני אחרי המלמד, "וידבר ה' אל משה לאמר, ה' אמר למשה רבינו שיגיד לבני ישראל". כולם, חוץ מילד אחד. הילד העשרים ושמונה.

ישי ברין שותק. עיניו העצובות מביטות קדימה. סוקרות את העולם במבט קודר. הוא ממאן לדבר. מפחיד בשתיקתו את הוריו המאמצים. משתמש בשפת חרשים-אלמים שלמד מאמו, אסתי. הוא גאל את הרב ישראל וצינה רז (רוזנבאום) מן הבדידות הקשה של בית ערירי, אבל הטיל את בני הזוג המבוגרים למערבולת של ספקות ותהיות. ידעו שלא ירש מאמו החרשת-אילמת את מומה, אבל חששו שמא בגלל החבלות שספג בראשו איבד את כושר הדבור. הבדיקות הוכיחו שלא זו הבעיה. פסיכולוגים הסבירו להם כי בגלל הטרומה הנוראה שעבר, הילד מסתגר בקונכיה. "הניחו לזמן לעשות את שלו".

הם האמינו בו ונתנו לו את הכל. חום ואהבה, חינוך יהודי אמיתי, מסירות, סבלנות, פינוקים. גם המלמד שלו בחיידר, רב ניסן שמלצר, האמין בו למרות המעמד הלא פשוט שלו. הכל קיוו

שהזמן ירפא ויגליד את פצעי נפשו המדממת. ישי תמיד שתק ורק ענה בתנועות של 'כן' ו'לא' לשאלות. כתב לעיתים מילים בודדות על דף, ומיעט בתקשורת עם הסובבים אותו. מעין חצי אוטיסט.

בשלהי חודש אדר היה הדבר. הילדים בכיתה למדו על הפסח המתקרב. הרבי הסביר על המצות ועל מים שלנו. הרבי שמלצר האמין בהמחשות. הוא לקח את הילדים אל המעיין ליד הכניסה לירושלים.

כבר בעיקולי הדרך היורדים אל העמק הרגישו הילדים בשינוי מפתיע המתחולל בישי. עיניו הבריקו והוא התמלא חיים. פניו הוצפו אודם והוא נראה כממתין בציפיה דרוכה לקראת המיפגש עם המעיין.

כשירדו הילדים מן האוטובוס והסתדרו בזוגות, קיפץ והידס ישי כצפיר עיזים. המלמד לא הצליח לרסן אותו. כשהתקרב אל המעיין ניתר ישי ועקף את כל הקבוצה. הרבי שמלצר רץ אחריו בחרדה שלא יעולל לעצמו נזק בפזיזותו. ישי רץ-טס במהירות מסחררת. הוא הגיע אל המעיין ועצר בבת אחת. לתדהמתו של הרבי שמלצר לא היה גבול.

ישי האילם, ששתק שנה שלמה כדג, פצח בשיר.

זה לא היה ממש שיר, זה היה ניגון. ניגון ללא מילים.

רבי שמלצר לא ידע להסביר לעצמו מה המיוחד בשירתו של ישי, מלבד העובדה שפתח את פיו לראשונה, עד שקלט. קולו העדין של ישי נשמע כקול חלילים. קול משתפך ודואה על כנפי הרוח. המנגינה עצמה הייתה נדירה ומרטיטה. ניגון שיש בו תחילה עצבות ושקט ואחר כך הוא מתגבר ונעשה עליז ושמח. ישי רקד לצלילי הניגון. גופו הגמיש והדקיק נע בחינניות של עופר. הרבי שמלצר לא הכיר את הניגון הזה. הוא הקשיב קפוא ועצור עד תום.

ישי סיים את הניגון והתכופף אל המים. הוא בירך 'שהכל' בקול צלול ולגם מן המים.

רבי שמלצר לא יכול היה להתאפק יותר. הוא הגיח ממחבואו מאחורי סלע גדול כשפרח צבעוני בידי. רץ אל ישי, נישק וחיבק אותו כשדמעות בעיניו. "אז אתה כן יודע לדבר, ישי היקר" אמר בהתלהבות והעניק לו את הפרח.

ישי שתק. מבטו שוב היה אדיש ומנוכר. רבי שמלצר התחנן לפניו, "ישי, שמעתי אותך שר ומנגן שיר כה יפה. זאת אומרת שאתה כן יודע לדבר".

ישי שתק. כל ילדי הכיתה הגיעו, הם התבוננו במחזה בענין. חלקם שמעו את שירתו המרטיטה של ישי והיו מופתעים לא פחות מן המלמד.

רבי שמלצר לא הרים ידים. "אתה יודע ישי, מעולם לא שמעתי את הניגון הזה, אולי אתה מוכן לשיר אותו עוד פעם? פשוט כדי שנוכל ללמוד אותו".

עיניו של ישי התלקחו. ללא שהיות פצח שוב בניגון.

הפעם הקשיבה כל הכיתה לניגונו של ישי. הילדים הביטו משתאים וקרועי עינים בריקוד העופרים, הקשיבו לא-מאמינים לקול החלילים.

ללא שהתבקש, חזר ישי על הניגון בפעם שלישית ורביעית. בפעם החמישית שרה איתו כל הכיתה את הניגון. הגמישים שבין הילדים רקדו יחד איתו באותן תנועות מלאות חן. הנושא העיקרי, "מים שלנו", כמעט נשכח מלב. פרץ ההתלהבות והשמחה של כל ילדי הכיתה היה כביר בעוצמתו. הילדים קיוו שישי ישוב גם לדבר, והתאכזבו כשזה לא קרה.

בעייתו של ישי הטרידה את רבי ניסן שמלצר והעיקה עליו לאורך כל השנה, כמעט מדי יום היה אומר פרקי תהילים ומתפלל עליו בכל עת. כעת חש התרוממות רוח ושמחה שתפילתו נענית. זה היה בשבילו כאילו בנו מתחיל להרפא ממחלה קשה.

הרב רז והרבנית היו מעולפים למחצה כאשר התקשר אליהם רבי שמלצר וסיפר מה שקרה ליד המעין. לאחר חג הפסח פנו עם ישי לטיפול פסיכולוגי. לראשונה החל ישי משתף פעולה ונפתח אל הסביבה כפרח רענן שזה עתה בקע. לאחר טיפול של חודשים שב לדבר! תחילה דיבר מילים בודדות. אחר כך נוספו מדי יום מילים חדשות לשפתו הדלה. ההתקדמות הייתה איטית ומעייפת ומלאה נסיגות וכשלונות. אבל בגיל 11 כבר דיבר ישי ותפקד כמו כל ילד. הרב והרבנית רז זכו בילד חדש ששכח כמעט לגמרי את הטראומה המעיקה. רק נושא אחד נותר סתום וחתום:

הניגון של "מים שלנו".

מדי שנה ביקש ישי ללכת אל המעין ליד ירושלים לשאיבת מים שלנו. בדרך אל המעין היה מתמלא עליזות ושמחה ועיניו החלו מנצנצות בברק מיוחד. כשראה עוד מרחוק את המים המפכים כבר היה מתחיל לפזם את הניגון המיוחד, וכשהגיע לקרבת המעין היה פוצח במחול עופרים ופיו מזמר בקולו של חליל. זו הייתה תופעה חסרת פשר. סוד עמוק היה טמון מתחת לניגון המסתורי הזה, סוד שאיש לא הצליח לפענח. הוריו המאמצים, מחנכיו, הפסיכולוגים, כולם ניסו לחלץ מן הנער את סודו ולא הצליחו. הוא שמר עליו בקנאות והקיף את עצמו בחומה גבוהה, בכל פעם שהנושא עלה על הפרק.

ישי גדל והתפתח כמו כל ילד אחר. מלבד אי אלו תקלות זוטות וחיכוכים מעטים, מנת חלקו של כל ילד, גדל ישי ועבר את כל השלבים. מילד קטן לגדול, מנער לבחור. הוא היה בחור טוב ושקדן בישיבה קטנה ובישיבה גדולה. כבר מלאו לו עשרים ושלוש שנה ושמו הטוב הלך לפניו, הוא היה מקובל בחברה ונושא האימוץ מעולם לא היווה חייץ בינו לבין חבריו. כשהגיע ישי לפרק האיש מקדש החלו הקשיים. ישי הוא בן מאומץ, בחור בן 23 שנה עם רקע לא פשוט של הורים בעיתיים. הוצעו לו כמה הצעות עם רקע דומה והכל הסתיים בלא-כלום. שלוש שנים עברו. כל הצעה שעלתה - ירדה. הרקע היה מדי קשה.

עד שהרב רז מחליט להתייעץ עם אחד מגדולי הרבנים והלה מורה לו חד וחלק: "לא לספר ישי הוא בן מאומץ!"

הרב רז אינו מאמין למשמע אוזניו. "לא לספר!?! אבל כולם יודעים!"

"לא כולם" אומר הרב, "זיי נישט קיין נאר" (אל תהיה שוטה)

"אבל זו גניבת דעת" מזדעק הרב רז.

הרב חייך, "אמרתי לך לא לספר אף פעם? רק התכוונתי שלא צריך לתקוע בחצוצרות. תן לענינים להתנהל באופן טבעי, וכשיגיע השלב המכריע תגלה שהוא בן מאומץ".

הרב רז יצא מחדרו של הרב מבולבל ורוגש. בבית אמר לרבנית, "אני מרגיש שאיני יכול לקבל את העצה הזו, הרי המצב יחמיר שבעתיים. קודם כל, איפה יש עוד אדם אחד בעולם שלא יודע ישי שלנו הוא בן מאומץ. שנית, נניח שנמצא אחד כזה, מה יהיה אז? נזיע ונתעייף בתהליך השידוך, וכשנגיע לסיום ונרצה לקטוף נחת ולשבור צלחת, תיפתח תיבת פנדורה. נגלה את הסוד וצד הכלה מיד יגיד "עושה שלום" ויפסע שלוש פסיעות לאחוריו".

"אם הרב אומר, מקבלים בלי שאלות" טענה הרבנית צינה רז. "אל תהיה אויבר חוכם" (חוכמולוג)

פרק ששי
שידוך מקליבלנד

שנת תשנ"ט

לאחר שבועות מעטים הוצעה לישי בתם של פרנץ (אפרים) וקלרה מכטינגר מקליבלנד, אהיו. הרב רז ציית על כורחו להוראת רבו ולא גילה לשדכן האמריקאי את סיפור האימוץ. בלב דופק

מהתרגשות ופחד ניגשו אל ההצעה. הכלה והוריה הגיעו לארץ ישראל והענין כולו נכנס להילוך מואץ.

הרב רז היה בטוח כי בועת הסוד-לא-סוד תתנפץ מיד. הרי כל תינוק בארץ יודע מי היו הוריו האמיתיים של ישי בירין, תוך חמש דקות הם יחזרו לקליבלנד... בני הזוג מכטינגר ובתם דבי לא מיהרו לחזור למולדתם. הם השתקעו בדירתם השכורה והמשיכו לברר על החתן המוצע.

כל מי שהתענינו אצלו אמר להם את כל המעלות שלו, אפילו חסרונות. איש לא חשב שאינם יודעים דבר כה פשוט, איש לא גילה להם שהוא בן מאומץ...

השיחות בין שני הצדדים לא חרגו מעבר למינימום ההכרחי. ישי שמר בקנאות על הסוד אבל לשידוך הייתה דינמיקה משלו. שני זוגות ההורים נפגשו לפגישה מסכמת והחליטו "לגמור שידוך".

ביום שהוסכם על הכרזת האירוסין אמר החתן המיועד ישי לכלה ולהוריה: "יש לי סוד שאני רוצה לגלות לכם" הוא פנה גם אל הוריו שלו, הרב ישראל וצינה רז, "את הסוד אני רוצה לגלות ליד המעיין הסמוך לכניסה לירושלים".

הרב רז הנהן בראשו וליבו הלם בעוז. לפי הוראת הרב, עליהם לגלות היום לצד הכלה את הסוד כי ישי אינו בנם הביולוגי. אבל מדוע הפתיע ישי ובחר לעשות זאת בעצמו, ומדוע המיקום המיוחד הזה. אין זאת אלא שהוא רוצה לגלות סוף סוף מהו סודו של ניגון המים שלנו. אדרבה. עשרים שנה הוא סקרן לדעת את הסוד. אבל לשונו דבקה לחיכו. הוא היה טיפוס ריאלי ומפוכח ולכן היה פסימי לגמרי. הוא היה בטוח כי לאחר שישי יגלה את סיפור חייו - תברח משפחת מכטינגר כל עוד רוחה בה.

פרק שביעי וידוי אישי

קבוצה קטנה ירדה בשביל בואכה המעיין. הרגליים גיששו כל צעד בחשש, הירידה הייתה תלולה מעט ואבנים קטנות ניתקו מתחת לרגלים והדרדרו אל העמק. פניו של ישי עטו סומק קל של התרגשות, הוא לא הצליח להתאפק, פיו החל מפזם את הניגון הידוע וגופו החל מתנועע בקלילות, כמבקש לפצוח בריקוד.

הוריו הביטו בו בסקרנות כבושה מהולה בנזיפה קלה, "שלוט בעצמך" לחש לו הרב ישראל רז. ישי עצר בעצמו.

הם התקרבו אל המעיין. ישבו על סלעים רחבים ליד המעיין, מקשיבים לפכפוך המים הזורמים לאיטם בנחת.

ציפיה דרוכה ריחפה בחלל האויר. מילה לא נאמרה. הייתה המתנה למוצא פיו של ישי. ישי שתק. עיניו כבושות היו באבנים הקטנטנות. פתאום קם על רגליו.

הניגון התפרץ ממנו בכוח איתנים, כאותם מים תת-קרקעיים המבקשים להם דרך החוצה ופורצים ממעבה האדמה בסילון דקיק הנקרא מעיין.

ישי יצא בריקוד מול עיניהם הנדהמות של בני הזוג מכטינגר. פיו מפזם את הניגון המרטיט. הנה בא הקטע המינורי העצוב, ושוב נעשה קולו קיצבי והלחן נעשה סוער ושמח. גופו התפתל שוב באותן תנועות גמישות וקלילות מלאות חן וחסד. הוא רקד לפני הכלה והוריה בלי שום התפעלות.

הורי הכלה הביטו בו משתאים עד אין קץ. אפרים וקלרה מכטינגר הביטו זה בפני זה במבט רב משמעות.

פניה של הכלה, דבי, היו לבנות לגמרי, פיה נפתח בעיגול דקיק שביקש לפזם גם הוא את הניגון ללא מילים אבל היא לא הצליחה. עיניה היו לחות. הניגון הגיע אל סיומו. ישי דמם. הוא ישב על סלע מרוחק קמעא. עיניו נעוצות במי המעיין. פתאום החל מדבר במשפטים מהירים. יורה מפיו שלהבות שקשה לעקוב אחריהן. "קראתי לכולכם הנה כי אני רוצה לגלות כאן את סודי. סוד ורז לאבא ואמא רז, וסוד למשפחת הכלה".

כל האוזניים נזקפו בפליאה. על מה הוא מדבר?

ישי לא נתן להם להמתין הרבה. והמשיך בסערת רגש, "אבא ואמא מחכים כבר עשרים שנה לשמוע את סודו של הניגון שלי. אני חייב להם הסבר".

ראשו נע כממטרה. הוא פנה שוב אל בני הזוג מכטינגר שישבו על סלע גדול ממול וידיהם ממוללות במבוכה גבעולי חרציות. "אני בן מאומץ. האנשים הנפלאים שאתם רואים, לקחו אותי לבן כשהייתי ילד בן שש. אלמלא הם לא הייתי כאן. אני חייב להם את כל עולמי, עולם הזה ועולם הבא שלי. אבל לפני שהכרתי אותם היה לי בית אחר. גרנו בעיר אחרת. היו לי הורים אחרים. היה לי אבא נהדר וטוב, שקט ועדין, ואמא עוד יותר שקטה. אמא חרשת-אילמת".

עיניו מלאו דמעות. הוא בלע גוש שחנק את גרונו והמשיך לדבר, "כשהייתי ילד בן שש קרה משהו לאבא שלי. יום אחד בא אלי והכה אותי בכל כוחו. לא ידעתי שמשהו היה משובש במוחו מאז שאירעה לו תאונה בילדותו. אבל גם לוא ידעתי, לא יכולתי להבין זאת. הייתי ילד קטן. המכות הלכו ותכפו עד שבפעם האחרונה הטיח את ראשי בקיר וכמעט ריסק את גולגלתי. איבדתי את ההכרה וכשהתעוררתי גיליתי שאין לי אבא, אין לי אמא ואין לי אחות. שני הורי מאושפזים עד היום בבתי-חולים ואילו אחותי דיצה, נמסרה כמוני לאימוץ, ומאז ועד היום לא ראיתיה ולא שמעתי עליה".

כעת הוא כבר בכה ללא מעצור. "אתם יודעים מה קורה לילד שברגע אחד נחרב כל עולמו והוא נשאר בלי כלום? שנה שלימה לא יכולתי לפתוח את הפה. רק אחרי שנה סיבבה ההשגחה העליונה שהרבי שלי בחיידר יבוא בדיוק למעיין הזה. אבא שלי השאיר לי הרבה זכרונות מתוקים לפני שעזב אותי. הזכרון המתוק מכולם הוא "מים שלנו". שלוש פעמים הייתי איתו כאן. בגיל ארבע, חמש ושש. אבא היה בא לכאן בערב פסח, דווקא לכאן כי זהו מעיין לא ידוע וכמעט אף אחד לא בא לפה. הוא היה פוצח בניגון שלמד מאביו, סבא עזריאל בירין, ויוצא בריקוד שלמד ממנו. כנראה זהו ניגון עתיק שעבר במסורת המשפחתית מדור לדור ומביע שמחה של מצוה סביב אפיית מצות המצוה לפסח. כשבאתי לכאן עם הכיתה והרבי ניסן שמלצר, נזכרתי בניגון הזה, ומשהו בנשמתי המתה קם לתחיה. פתאום היה לי זכרון להאחז בו ולחייך אל חיי המתים אחרי שנה של עצב וריק. גם לי היה אבא, וגם הוא עשה דברים טובים לפני שמחלתו התגברה ושיבשה את דעתו. הניגון הזה החזיק אותי בחיים והחזיר אותי לחיים. לכן אני משתדל לבוא לכאן פעם אחת בשנה, לשיר אותו ולהזכר שגם לי היה פעם עולם אחר, כמו לכולם. לכן ביקשתי מכם שתבואו לכאן. שתתוודעו לעולמי הפנימי יחד עם הגילוי של סודי האישי ומעמדי".

פרק שמיני

סודו של ניגון "שלנו"

המילים האחרונות נבלעו בקול יבבה דקיקה. הכלה דבי כמעט התעלפה. היא בכתה בקול נשנק. "הניגון, הניגון, זהו הניגון" מלמלה אל הוריה בקול קטוע. "הניגון שסיפרתי לכם, הוא מכיר אותו".

